

**U-länder
inspireras av
Lundaskolor**

**Miljard-
satsning
på MAX-Lab**

LUM

LUNDS
UNIVERSITET
MEDDELAR

NUMMER 9
NOV 2004
ÅRGÅNG 37

**Botten
upp**

LUM

LUNDS UNIVERSITET
MEDDELAR

Lunds universitets tidskrift LUM utkom första gången 1968. Den når i dag samtliga anställda och nästan lika många utanför universitetet. LUM har en upplaga på 12.800 ex och utkommer med 10 nr per år.

Adress: LUM
Informationsenheten Lunds universitet
Box 117, 221 00 Lund
Fax: 046-222 47 11
Internpost: Hs 31
E-post: LUM@info.lu.se

LUM på nätet: www.lu.se/info/lum/Lum.html

Redaktion:

Maria Lindh, redaktör och layout insidor
046-222 95 24, Maria.Lindh@info.lu.se

Eva Johannesson, ansvarig utgivare
046-222 70 08, Eva.Johannesson@info.lu.se

Ingela Björck, forskningsjournalist
046-222 76 46, Ingela.Bjorck@info.lu.se

Britta Collberg, journalist
046-222 31 58, Britta.Collberg@info.lu.se

Petra Francke, journalist och layout färgsidor
046-222 03 16, Petra.Francke@info.lu.se

Göran Frankel, forskningsjournalist
naturvetenskap
046-222 94 58, Goran.Frankel@info.lu.se

Ulrika Oredsson, journalist
046-222 70 28, Ulrika.Oredsson@info.lu.se

Annonser:

tomat annonsbyrå, tel 046-13 74 00/02
www.tomat.se
fax 046-5400150
e-post PC: info@tomat.se
e-post Mac: material@tomat.se

Prenumerationer, notiser, meddelanden:

Eva Mattisson: 046-222 70 10
e-post: Eva.Mattisson@info.lu.se

Anställda vid LU får LUM gratis.
Enskilda abonnenter – 190 kr/10 nr. Inbetalas på
postgirokonto 15650-5 med angivande av
"Prenumerationsavgift för LUM" samt namn & adress.

Adressändring:

Anställda anmäler ändringar till katalogansvariga vid
institutionen (motsv). Övriga skickar ändringsuppgif-
ter till LUM, gamla adressrutan bifogas.

Tryck: VTT Grafiska i Vimmerby

Nästa LUM: 10 dec. Manusstopp: 29 nov.

ISSN: 0345-7354

Omslag: Marinbiologer på exkursion.
Foto: Kennet Ruona.

● Innehåll

III Problem med otydlighet

Universitetets administration ska effektiviseras och pengar sparas in. Men hur fungerar den egentligen idag? LUM har pratat med fyra administratörer. De är alla ense om att det finns ett stort problem och det är otydligheten när det gäller vilka roller och befogenheter de olika administrativa nivåerna har. LUM har även träffat Kristina Olsson som möter institutionsadministratörer i deras vardag och försöker komma till rätta med deras problem.

IX Marinbiologisk rikedom

Öresund är inte bara döda och nedskräpade bottenar. Det fick LUM:s reporter erfaras när han åkte med en grupp marinbiologstudenter från Campus Helsingborg till Knäshaken, ett naturskyddat marint område med en sällsynt artrikedom.

XII Simuleringar som stimulerar

RE-FLEX är ett spännande laboratorium på Designcentrum. Här används Virtual Reality-teknik till de mest skilda ting. Här har man bl.a. gjort en film om hur det nya forskningscentret CRC i Malmö kommer att se ut när det är klart. Ett annat projekt handlar om att testa byggidéer på ett enkelt och handgripligt sätt i en miljö där trämodeller samspekar med VR-tekniken.

XVI Hallå Björn Larsson...

...professor i romanska språk och skönlitterär författare, som just översatt Harry Martinsons Aniara till franska.

Hängivna proffs vilkas stöd tas för givet? Demokratins tjänare? Eller stelbenta, ineffektiva byråkrater?

Bilden av universitetsadministratörerna är splittrad, men LUM ska framöver försöka bidra med fler fakta och nyanser.

Först ut att ge sin syn är tre chefsadministratörer och en prefekt med ett förflutet i statsförvaltningen. De ger sin syn på universitetsadministrationen som helhet, dess problem och möjligheter. Vi har också talat med Kristina Olsson, som brutit upp från sitt skrivbord på centralförvaltningen för att arbeta direkt med administratörerna ute på institutionerna.

Suddig organisation tynger administratörer

Varför gör vi på detta viset?

Förvaltningschefen Peter Honeth ställde nyligen frågan när han på ett seminarium beskrev Excelensprojektet som nyss startat. Syftet är bland annat att se över universitetsadministrationen och få ut mer för mindre pengar. Helst ska projektet spara cirka hundra miljoner kronor som istället kan satsas i forskning och utbildning.

Ett vällovligt syfte, säger de som LUM talat med. Kanske kan man inte spara så mycket som man vill, men det finns en hel del att göra.

Universitetsadministrationens största problem är dess otydlighet. Det är många gånger oklart vem som har vilken roll och befogenhet; det är LUMs intervjupersoner eniga om. Rutiner och beslutsgångar finns sällan på pränt – de ”sitter i väggarna”. Det kan ta år för en nyanställd att orientera sig.

Tre administrationsnivåer

Universitetets administration har tre nivåer: den centrala, fakulteterna/områdena och institutionerna. Förr styrdes de i hög grad av regler. Pengarna från staten var öronmärkta för vissa specificerade ändamål. Men i början på 90-talet kom en stor omorganisation, universitetet gick från detaljerad regelstyrning till övergripande målstyrning. Många beslut om hur anslagen skulle användas flyttades långt ut i organisationen. Institutionerna sköter nu själva det mesta av ekonomi, studie- och personaladministration.

Samtidigt finns fakultetskanslierna och den centrala förvaltningen med sina specialiserade enheter kvar. De har hand om övergripande frågor, men var deras ansvar börjar och slutar är inte alltid klart. Därför uppstår inte sällan bekymmer när de tre nivåerna ska samverka.

Ett aktuellt exempel är hanteringen av övertids-

timmar. På vissa institutioner sparas lärarna ihop till stora övertidsberg som tas ut i form av arvode då t.ex. undervisning och forskningsanslag inte räcker till en full lön. Institutionerna har sett det här som en möjlighet att behålla personal. Universitetets personalchef anser däremot att övertidsbergen strider mot regler och avtal. Oavsett vad man tycker är det ett problem att det är oklart vem som har vilka befogenheter.*

Oklarheterna innebär dock inte att decentraliseringen i sig ifrågasätts:

– Det är bra med en nära koppling mellan verksamheten och besluten om hur pengarna ska användas, anser t.ex. Internrevisionens chef Sara Novakov. Men rollfördelningen måste bli bättre.

Också Maria Wennerström, chef för UPV, Sekretariatet för utrednings- och projektverksamhet, efterlyser en noggrann kartläggning av administrationen och dess omfattning. Sedan bör man tillsammans arbeta fram hur man kan samverka och ge bättre stöd mellan nivåerna.

– Varje nivå måste veta både sin administrativa roll och hur den samspelar med de andra nivåerna. Det råder en begreppsförvirring i dag.

Gert Paulsson är prefekt för Företagsekonomiska ►

ILL: ANDRZEJ PLOSKI.

Clas Odeskog:

– Fem veckors prao på institutioner borde vara ett villkor för fast jobb inom centralförvaltningen. Många förstår inte på allvar institutionernas verklighet.

- ▶ institutionen och har forskat om styrning av offentliga organisationer. Han tror man kan spara tid inom administrationen genom informationsteknologin, men en översyn av relationerna mellan de tre nivåerna är också nödvändig:

– Vi gör inte samma jobb i dag, men vi är alla inne och petar på samma områden. I vissa fall leder det till konflikter, i andra till onödigt dubbelarbete.

Ett annat stort problem är administrativ underbemanning och brist på kompetens på institutionerna, säger de LUM intervjuat. Institutionsadministratörerna har inte blivit fler eller fått utbildning i takt med att bestämmelserna inom t.ex. ekonomi- och personalhantering vuxit. Tvärtom sköter många dessa komplicerade ärenden på bara en liten del av sin arbetstid. Annan administration är utlagd på lärare eller doktorander, för att fylla ut tjänster eller helt utan ersättning, vilket betyder att arbetet stjäl tid från forskning och undervisning.

– Ska man få en bättre administration måste man börja på institutionsnivå. Institutionerna är nyckeln, anser Clas Odeskog, kanslichef på Naturvetenskapliga fakulteten. Han har mångårig erfarenhet som administratör på samtliga nivåer inom universitetet och har också arbetat i näringslivet och som administrativ konsult.

Svällande administration

Ledning och administration på institutionerna är inte anpassade efter dagens krav, menar Clas Odeskog. Möten han haft med fakultetens prefekter visar att de administrativa arbetsuppgifterna svällt så mycket, att få hinner arbeta med att utveckla forskning och utbildning.

Prefekterna sitter kort tid och behöver en professionell administrativ stödfunktion som kan stå för kontinuiteten, menar Clas Odeskog.

I realiteten finns i dag fyra administrativa nivåer, fortsätter han. I de sammanslagna storinstitutionerna har avdelningarna kvar sina institutionssekreterare på heltid, många av dem är äldre och ett slags mångkonstnärer som sköter "allt". På prefektnivån är ofta administrationsfunktionen för liten för att det ska bli någon egentligen specialisering, vilket är vad

som krävs i dag, eftersom arbetsuppgifterna är så komplexa.

Clas Odeskog vill lösa problemet genom att ge administratören på prefektnivå högre status och större och tydligare befogenheter:

– Prefekten behöver en administrativ chef, som han eller hon kan delegera till. Förtroende är viktigt – det har vi för lite av i dag. Många prefekter släpper inte ifrån sig administrativa uppgifter, de vill ha koll på allt.

Storinstitutionens administrativa chef ska leda avdelningsadministratörerna, tycker Clas Odeskog. Dessa är ofta mycket ensamma, men får på det här viset en egen professionell samhörighet.

– Det blir också lättare för oss på fakultetskansliet att regelbundet samla gruppen administrativa chefer från institutionerna och hålla dem informerade. Samspelet blir bättre mellan alla nivåer, menar Clas Odeskog.

Men det ska också till ett utvecklingsarbete centralt. Även inom centralförvaltningen förekommer oklara gränser och funktioner enheterna emellan.

Institutionernas arbete försvåras dessutom av att informationen är bristfällig eller svåråtkomlig, menar Sara Novakov.

– Förvaltningen måste vara självkritisk och kvalitetsäkra sitt arbete. Ger man det stöd som institutionerna behöver? Hur hittar administratörerna exempelvis det de behöver i regelverket om sökmotorn inte fungerar?

Bättre kontakter

Generellt behöver de personliga kontakterna mellan centralförvaltningen och de andra nivåerna förbättras, tycker LUMs intervjupersoner.

Skulle kommunikationen bli bättre om antalet nivåer blev färre? Behövs t.ex. fakulteterna?

Gert Paulsson och Maria Wennerström tycker att fakulteterna fyller en viktig roll:

– De är en viktig länk för administrativ kompetens. För oss på Ekonomihögskolan som numera är en egen fakultet, upplevs fakultetskansliet som en nära nivå, som gynnar oss. Stödet från kansliet borde också vara

Sara Novakov:

– Förvaltningen måste vara självkritisk och kvalitetsäkra sitt arbete. Ger man det stöd som institutionerna behöver?

Maria Wennerström:

– Varje nivå måste veta både sin administrativa roll och hur den samspekar med de andra nivåerna. Det råder en begreppsförvirring i dag.

särskilt viktigt för små institutioner där man kanske saknar administrativ back up, säger Gert Paulsson.

Maria Wennerström tror mycket på att administratörer med olika kunskaper hjälps åt – kanske genom ett slags administrativ support på fakultets- eller storinstitutionsnivå.

– Vår enhet sköter all ekonomiadministration åt enheterna inom centralförvaltningen. Jag tror inte att alla institutioner får motsvarande stöd och support.

Administratörer på alla nivåer bör uppmuntras att rotera mer i organisationen, både för att skapa nätverk och bättre förstå andras arbetsvillkor, tycker Maria Wennerström. Och Clas Odeskog håller med:

– Fem veckors prao på institutioner borde vara ett villkor för fast jobb inom centralförvaltningen. Många förstår inte på allvar institutionernas verklighet.

På senare år har staten skärpt kraven på återrapportering från universiteten. Det kan gälla allt från hur universitetet lever upp till miljö- och jämställdhetsmålen till hur kvalitetsarbetet framskrider.

Statliga redovisningskrav

Gert Paulsson arbetade tidigare på Finansdepartementet med att utveckla den statliga redovisningen. Han bidrog till många krav på redovisning som administratörerna i dag svettas över.

– Universitetets ekonomichef **Ann-Kristin Mattsson** var en av våra kritiker. Hon kontaktade mig och sa att kraven på återrapportering var orimliga. Som prefekt kan jag se att hon hade en poäng. Och när vi nu möts i olika sammanhang säger hon: Nu kan du se vad du ställt till med...

Återrapporteringen är en del av det demokratiska uppdraget – skattebetalarna har rätt att veta hur deras pengar används. Men rapporteringen borde kunna underlättas, tycker Gert Paulsson. Det är inte effektivt när prefekter på ”torra” institutioner pliktskyldigast fyller i t.ex. blanketter om miljöarbete, ett område de kan påverka ganska lite. Sådana uppgifter kunde skötas mer centralt, t.ex. på fakultetsnivån.

Vad beror universitetsadministrationens otydlighet på? Det är något Maria Wennerström som är relativt ny inom universitetsvärlden funderat på.

– Jag upplever ett det saknas framförhållning och

handlingskraft för administrativa förändringar, säger hon. Det är mycket positivt att se hur medvetenheten om detta växer.

Även om universitetskulturen är speciell, finns inget skäl till att administrationen inte skulle kunna fungera effektivare och rationellare, tycker Sara Novakov.

Själv tror hon att otydligheten i vissa fall kan spegla intressekonflikter i organisationen. Detta märks inte minst i universitetets olika policys, som ibland är så diffust formulerade för att en kompromisslösning ska uppnås att de blir svåra att tillämpa.

Ett exempel är policyn för universitetets uppdragsutbildning.

– Enligt policyn ska uppdragsutbildningen skötas via LUEAB – Lund University Education AB. Men så finns ju EFL, Executive Foundation Lund, som är knuten till Ekonomihögskolan och säljer uppdragsutbildning direkt till näringslivet. EFL påverkas inte av policyn. Detta minskar andra institutioners entusiasm för att följa den, säger Sara Novakov.

OH-kostnader splittrar

En annan källa till spänningar är OH-kostnaderna, de 35 procent som dras från alla externa anslag för att täcka gemensamma kostnader på samtliga nivåer inom universitetet för lokaler, service, maskiner etc. Externa finansiärer vill att bidragen ska användas enbart till forskning och vill därför helst slippa betala andra kostnader.

– Många forskare upplever att man ”stjäl” pengar från de anslag de lyckats dra in, säger Gert Paulsson.

Just nu brottas Lunds universitet med ett budgetunderskott på 110 miljoner kronor. Det ställer hårda krav på prioriteringar, som i sin tur förutsätter korrekt information, menar Clas Odeskog.

– Det positiva är att det finns en ny öppenhet. Plötsligt kan man prata och ifrågasätta gamla administrativa mönster. Det är nu vi har chansen att förändra och tänka nytt!

BRITTA COLLBERG

* Fotnot: I just det här fallet har rektor ingripit. Han bestämde nyligen att beslut om tillstånd att spara mer än 150 övertidstimmar ska flyttas från prefekterna till fakulteternas kanslichefer.

Gert Paulsson:

– Vi gör inte samma jobb i dag, men vi är alla inne och petar på samma områden. I vissa fall leder det till konflikter, i andra till onödigt dubbelarbete.

”Administratörerna viktig kugge i maskineriet”

Det stormade på Lunds universitet när det nya administrativa systemet Orfi infördes på 90-talet. Fråga *Kristina Olsson* som lärde ut det till institutionerna. Ändå var det ett lätt jobb jämfört med vad hon och hennes kolleger gör i dag:

– Nu är människorna utgångspunkten. Vi möter institutionsadministratörerna i deras vardag och försöker hjälpa dem. Det är svårare – och mycket roligare!

De nya datorbaserade redovisningssystemen infördes samtidigt som universiteten och övriga staten gick från gammaldags enkel bokföring à la ”hushållskassa” till affärsmässig redovisning med avskrivningar, periodiseringar, resultat- och balansräkning.

– En hel del av missnöjet handlade egentligen om det nya sättet att redovisa, inte om systemen i sig, tror Kristina Olsson.

Tio år senare kvarstår många problem med universitetets redovisning. Ekonomisystemet Orfi, personalsystemet Primula och studiedokumentationssystemet Ladok har förbättrats, men fortfarande finns brister i den totala hanteringen.

Riksrevisionen har påpekat det och i sitt svar hänvisade universitetet till KIA-projektet – Kvalitetsutveckling i den administrativa hanteringen på institutionerna. Kristina Olsson har lett projektet och tillsammans med sin grupp samarbetat med tio institutioner och haft workshops med sammanlagt sextio institutionsadministratörer och tjugo från kanslier och centralförvaltning.

Goda förebilder

Projektgruppen har varit katalysator och bollplank för institutionerna, kartlagt rutiner och beslutsprocesser, tagit fram modeller och goda förebilder liksom ett utbildningspaket. Utbudet finns samlat under Lunds universitets administrativa webbportal.

Projektgruppen ringade in administrativa roller – t.ex. som budgetansvarig – och vilken kompetens varje roll krävde. Utifrån det kunde man se hur mycket resurser som las på administration. Skillnaderna var stora – vissa institutioner hade i princip sparat bort alla administrativa befattningar, med frustration och ökad arbetsbörda för lärarna som resultat.

Generellt gällde dock att hantering av de administrativa stödsystemen ofta låg på institutionsadministratörerna, medan personal- och utbildningsfrågor i flera fall sköttes av prefekter, lärare och doktorander.

– I en fjärde restkategori samlade vi allt annat, som

att ordna möten och konferenser, hålla i valprocesser, bevaka arbetsmiljöfrågor, sköta interninformation och ha koll på inventarier. Denna kategori pratar man aldrig om. Men det visade sig att den kan utgöra mer än hälften av det sammanlagda administrativa arbetet!

Det pratas förresten för mycket om administrativa system inom universitetsadministrationen, och för lite om vad människor verkligen kan och gör, tycker Kristina Olsson.

Universitetet har själv skuld i denna fokusering på tekniken, istället för på den mänskliga kompetensen säger hon självkritiskt.

– Först nu med KIA-projektets utbildningspaket erbjuds en kontinuerlig kompetensutveckling.

Med tanke på Kristina Olssons tidigare uppdrag att introducera bl.a. systemet Orfi kan man undra hur hon togs emot ute på institutionerna...

– Ja, men det var faktiskt ingen som vände och sprang när jag kom, skrattar hon. Den motsättning man kan uppleva mellan centralförvaltningen och institutionerna finns vid sammanträdesbordet – inte när man träffas i vardagsarbetet.

Samarbetet med administratörerna ute på institutionerna har varit otroligt stimulerande och lärorikt, säger hon. Trots sina tjugofem år på universitetet har Kristina Olsson inte förrän nu till fullo insett hur ensamma många institutionsadministratörer är.

– Det gäller att synliggöra vad administratörerna gör så att de möts av respekt av sin omgivning, säger hon och understryker behovet av en professionell gemenskap mellan administratörer på alla nivåer.

Ett problem är att prefekterna byts ut så ofta som vart tredje år. Många hinner inte sätta sig in i och få en korrekt bild av institutionsadministratörernas sysslor och kompetens. Men ibland har administratören också en tendens att förminska sig själv och inte inse vilken viktig kugge han eller hon är i maskineriet.

– Detta är något vi måste göra upp med! Jag tycker det är viktigt att man ser administrationen inte som en fristående service utan som en jämbördig och nödvändig del av verksamheten. Vi jobbar ju inte för administrationen. Vi jobbar för forskning och utbildning!

TEXT & FOTO: BRITTA COLLBERG

Kristina Olsson har lett KIA-projektet.

Mer om administration i kommande nummer:

- LUM nr 10/2004: Vad tycker institutionerna?
- LUM nr 1/2005: Har centralförvaltningen ett imageproblem?

Har du synpunkter på universitetsadministrationen? Skriv till: LUM@info.lu.se

Annons

Annons

Annons

Äntligen fick Jelena Komad sin svenska musiklärarexamen. FOTO: PETRA FRANCKE

Lång väg till svensk examen

I mitten av oktober fick en glad *Jelena Komad* ut sin efterlängtnade svenska musiklärarexamen. Hon är den första studenten vid Musikhögskolan i Malmö, och sannolikt i landet, som fått sin utländska musiklärarexamen tillgodoräknad i en svensk ettämnesexamen i musik – en inte helt okomplicerad procedur.

När kärleken förde Jelena Komad till Sverige från det forna Jugoslavien 1999 hade hon en femårig akademisk musikutbildning och tio års erfarenhet som flöjt lärare i

bagaget. Aldrig trodde hon väl då att det skulle ta över fem år innan hon skulle anses kompetent att undervisa i flöjtspel i Sverige.

Inledningsvis gick mycket tid åt till svenskundervisning. Hösten 2001 deltog Jelena Komad i ett mentorsprojekt för akademiker med invandrarbakgrund och kom då i kontakt med ensembleläraren **Lena Forén** och informationsansvarige **Ove Torstensson** på Musikhögskolan.

– Lena hjälpte mig att hitta en praktikplats på Kulturskolan i Lund, berättar Jelena.

När hon sedan skulle söka arbete skickade hon sitt serbiska examensbevis för översättning till Högskoleverket. Hon fick tillbaka ett intyg där det stod att hon har behörighet att undervisa i sitt hemland.

– Det är rätt konstigt att man har jobbat tio år i ett yrke som man är utbildad för och sedan kommer till Sverige och får ett intyg om att man får lov att jobba hemma. Med det intyget kunde jag inte ens få en ny praktikplats, säger Jelena Komad.

Ove Torstensson funderade på hur de kunde hjälpa Jelena. Tillsammans med utbildningschef **Sverker Svensson** lyckades han hitta en skrivning i Högskoleförordningen om tillgodoräknande av annan utbildning och erfarenhet i en svensk examen.

Mödan värd

Men Jelenas utbildning skiljde sig lite från en svensk, så för att få musiklärarexamen behövde hon komplettera vissa delar under ett år på Musikhögskolan. Och för att komma in på skolan behövde hon skaffa sig både grundläggande och särskild behörighet. Under ett år på Malmö högskola läste hon därför svenska, engelska, historia, samhällskunskap och vetenskapsteori.

Under året på Musikhögskolan har hon bl.a. studerat ensembleledning och pianoackompanjemang.

Idag är Jelena Komad timanställd på Montessoriskolan i Malmö. Hennes mål är att få en heltidstjänst, en möjlighet som hon tror har förbättrats avsevärt nu när hon fått sin svenska examen. Fast det har varit en lång väg att gå tycker hon att den varit mödan värd.

– Mitt jobb det var jag, det var min personlighet. Ett annat yrke skulle vara som att vara i någon annans kropp!

PETRA FRANCKE

LUM
INSIDORNA

**Externa
anslag
inte gratis**

sid 2

**Lyft för
geologi-
forskning**

sid 9

**Stamceller
avkylda**

sid 17

Anställda drabbas – men inte studenter

Uppsägningar kan inte undvikas om Lunds universitets ekonomi ska gå ihop nästa år. Men för studenterna behöver besparingarna inte innebära en försämring, hävdar universitetsdirektör Peter Honeth.

– Åtminstone inte inom humaniora/teologi, samhällsvetenskap, ekonomi och juridik – där ökar anslagen per student relativt sett. Inom medicin, teknik och naturvetenskap minskar dock anslagen per student något.

Den 12 november läggs förslaget om budget för 2005 fram för universitetsstyrelsen. Alla områden har kommit in med budgetförslag som innebär att universitetet i princip satsar på ett nollresultat.

Exakt hur man ska spara blir inte klart förrän i januari. Men vissa konsekvenser är redan uppenbara.

– Det blir förmodligen ett begränsat antal, kanske ett tjugotal tillsvidareanställda som sägs upp. Bland de visstidsanställda blir en större grupp än så utan förlängda förordnanden. Vi kommer heller inte att anställa nya medarbetare i samma utsträckning som hittills. Bland teknisk-administrativ personal har vi redan infört anställningsstopp, säger Peter Honeth.

Totalt måste Lunds universitet spara 110 miljoner kronor – så mycket för stor är ”kostymen”. Omfattande underskott finns på de ”våta” områdena medicin, naturvetenskap och teknik. Här kommer utbildningar som inte drar tillräckligt många studenter att läggas ner. Det gäller utbildningen av biomedicinska analytiker och ett par av de kortare högskoleingenjörutbildningarna vid Campus Helsingborg, de med kemi- och IT-profil.

Inom både medicin och naturvetenskap kommer färre doktorander att antas, såvida de inte är externfinansierade. Medicinerna väntas också upphöra med den särskilda satsningen på klinisk patientnära forskning.

Området för humaniora och teologi har beslutat att tills vidare inte ge utbild-

ning i åtta s.k. småspråk för att på sikt nå ekonomisk balans. Det är språk som inte lockar tillräckligt många studenter för att undervisningen ska gå ihop ekonomiskt. Av dessa är dock ungerska, estniska, indonesiska och thai s.k. kryssämnen, som universitetet måste erbjuda enligt det statliga regleringsbrevet. Dessa språk kan framöver komma att erbjudas med tillfälligt anlitad personal.

Finska, lettiska, litauiska och tjeckiska läggs helt ner.

Mindre underskott

Under 2005 tillåts vissa fakulteter att gå med ett mindre underskott, för att kunna vidta långsiktiga åtgärder och med sikte på nollresultat 2006.

Vissa fakulteters underskott balanseras med andras överskott: Ekonomihögskolan går t.ex. med viss vinst. Med hjälp av en extra tilldelning från en stiftelse får också Medicinska fakulteten ett formellt överskott nästa år, vilket bidrar till att ge både den egna och andra fakulteter med problem rådrum för att vidta åtgärder.

– På det här sättet kan vi t.ex. undvika totalstopp av antagning till forskarutbildningen och istället arbeta med sparåtgärder som tar längre tid innan de

ger utslag, t.ex. pensionsavgångar.

Både på områdena och centralt sparas på administrationen. Universitetets förvaltning centralt och på fakultetsnivå ska spara tio miljoner kronor och det s.k. tionde området som rymmer Max Lab, Trafikflyghögskolan, flera centrumbildningar och Nätuniversitetet kommer att behöva spara sju miljoner kronor.

Breddad rekrytering

Lunds universitet har lägst andel studenter från studieovana miljöer, enligt nya undersökningar. Kommer man att lägga ner de projekt för breddad rekrytering som hittills bedrivits med statliga pengar?

– Nej, vi fortsätter satsningen på breddad rekrytering, men det är inte säkert att vi kan fortsätta med samtliga projekt som vi har nu. Lunds universitet rekryterar ändå 9.000 studenter med den här typen av bakgrund – det är fler än de flesta andra i faktiska siffror. Även med våra nätkurser vänder vi oss till ”otraditionella” studentgrupper.

Men det gäller över huvud taget att inte tappa bort helhetsbilden, hävdar universitetsdirektören.

– Även om vi nu måste spara, så kommer det också att bli satsningar framöver. Lunds universitet har fortfarande 4,9 miljarder kronor som vi kan använda. En del kommer att omprioriteras för att göra nya satsningar – inte minst inom ramen för Excellensprojektet.

BRITTA COLLBERG

Externa pengar kostar också

Ett skäl till Lunds universitets stora underskott är att allt mer av verksamheten är externt finansierad, enligt universitetsdirektör Peter Honeth. Det gör universitetet mer konjunkturkänsligt. Men det kostar också pengar att ta emot pengar.

Lunds universitets forskare är mycket framgångsrika i att dra in externa anslag, både från EU och andra finansierare. Detta visar att vår forskning håller hög kvalitet, säger Peter Honeth.

Men externa bidrag innebär också en kostnad. Den s.k. overheaden – de 35 procent av alla externa anslag som går

till universitetsgemensamma ändamål som lokaler, maskiner, administration etc. – täcker inte universitetets reella kostnader för de här sakerna.

– På EU-anslagen kan man därtill dra högst 20 procent för overheadkostnader vilket betyder att alla EU-anslag är underfinansierade.

Generellt ökar externfinansieringen belastningen på universitetets ”fasta” statsanslag, bl.a. för att de externa anslagen är öronmärkta och inte kan användas fritt.

– Så även om universitetet blir ännu bättre på att dra in externa medel, försvinner inte behovet av att spara.

”Systemfel bakom krisen”

Det är ett systemfel bakom universitetets ekonomiska kris, hävdar professorn i ekologi, **Christer Löfstedt**. I ett debattinlägg i en dagstidning ifrågasätter han att sämre konjunktur och minskade externa anslag skulle ligga bakom universitetets underskott.

– Staten måste garantera en mer långsiktig finansiering. Jag önskar att universitetsledningen uttryckte det kravet tydligare till statsmakterna, samtidigt som man erkände egna administrativa brister, säger Christer Löfstedt.

Han har fått många positiva reaktioner på sitt inlägg:

– Det är möjligt att jag har fel i min analys men jag är i så fall inte ensam om det!

Christer Löfstedt säger att han kan godta att anslag från stiftelser som har sina tillgångar i värdepapper påverkas av konjunkturen och fallande börskurser. Men inte att Vetenskapsrådet och andra statliga forskningsråd också skulle vara det.

– Samma sak gäller grundutbildningsanslaget. Att det skulle vara negativt konjunkturberoende är ologiskt. Vid lågkonjunktur ska man ju satsa mer på utbildning, inte mindre.

En troligare förklaring till att universitetets fasta statliga anslag minskat är de nya regionala småhögskolorna. De fasta anslagen går i hög grad till dessa, medan de strategiska stiftelserna verkar ha fått i uppdrag att hålla de etablerade lärosätena under armarna, resonerar Löfstedt.

De forskningstunga universiteten

drar visserligen ofta längsta strået när forskarna söker pengar i konkurrens, men samtidigt blir det en orimlig situation, hävdar han.

– Dels kan vi inte hyra lokaler och anställa lärare beroende på hur börskurserna går upp och ner från år till år. Dels lägger vi allt mer tid på att söka pengar som tidigare var självklara. Det är inte rätt sätt att hushålla med forskarnas kompetens.

Instabilt system

Istället för att införa generellt anställningsstopp borde ledningen peka på det nuvarande systemets orimliga konsekvenser och urskilja arbetsuppgifter som vi tills vidare inte behöver utföra, menar Christer Löfstedt.

– Staten och universitetsledningen har byggt upp ett instabilt system som bara kan fungera i tider av ekonomisk expansion. Samtidigt har ”köpkraften” konsekvent urholkats under en följd av år med slitna medarbetare och kvalitetsförlust som följd.

Universitetet ska självklart ha en strategi och prioritera vilken verksamhet som ska vara kvar och vilken som ska försvinna, fortsätter han.

– Men det behövs inget mer strategi- och prioriteringsgruppanter när det redan finns ett otal styrelser, nämnder och ledningspersoner som borde fylla dessa funktioner. Vi har de data och kriterier som behövs för att bedöma verksamheten. Vad som saknas är personer som vågar fatta de nödvändiga besluten. Jag upplever att ingen vågar sätta ner foten.

Som avdelningsföreståndare lägger

– ”Resultat” i budgetsammanhang är inte ”pengar”, utan en uppskattning man gör av sina tillgångar. De 160 miljonerna är alltså inget reellt underskott utan beror på en tidigare överskattning. Att det framgår nu beror på att vi ökat precisionen i vårt redovisningssystem.

– Det har lett till att vi behöver göra en engångsjustering av vårt myndighetskapital, men det påverkar inte vår likviditet, säger Peter Honeth.

Brännande forskningspolitiska frågor ska det handla om på ett seminarium måndag den 29 november. Det är FPI – Forskningspolitiska institutet – som drar igång ett nytt diskussionsforum. Professorerna Christer Löfstedt (se separat intervju) och vice rektor **Björn Wittenmark** inleder. Temat är ”Konjunktur eller systemfel? Perspektiv på besparingar och rationaliseringar inom Lunds universitet”. Seminariet är öppet för alla och hålls i Dedijerrummet, FPI, Ideon Alfa 1, Scheelevägen 15, klockan 12-13.

Christer Löfstedt halva sin arbetstid på administration.

– Och jag har nästan en känsla av att administrativa arbetsuppgifter är det enda universitetet vill betala för. Att någon avlönas för att forska förekommer nästan inte, allt ska finansieras externt.

Orimlig och improduktiv

Principen om full kostnadstäckning är orimlig och improduktiv, anser Christer Löfstedt. Idag är det 35 procent som dras från externa medel i s.k. overhead för att finansiera universitetens gemensam verksamhet med ringa koppling till de externa projekten, som Löfstedt ser det.

– Förr var universitetets tjänster inskrivna i statsbudgeten men idag är svaret för tjänster starkt decentraliserat och avdelningarnas eller rent av individernas eget ansvar. Många upplever sig inte som anställda vid Lunds universitet, eftersom de ständigt påminns om att de själva ska dra in pengar till sin lön externt. Varför ska detta orimliga anställningsförhållande gälla just för forskande lärare och inte för rektor, dekaner, administratörer, doktorander – eller för utbildningsministern?

Tack vare de externa forskningsmedlen har verksamheten trots allt ett innehåll, säger Christer Löfstedt.

– Därför vore det rimligare att kräva att externfinansierade projekt täcker enbart marginalkostnader, och att staten återinträder som garant för långsiktig finansiering av forskning och utbildning genom höjda fakultetsanslag.

De externa finansiärerna är känsliga för ekonomiska svängningar på marknaden och ett ökat externt beroende har gjort Lunds universitet mer sårbart än tidigare. Att de externa anslagen minskat under ett par år har gett utslag på fakulteter med stor extern finansiering, som naturvetenskap, medicin och teknik.

Utöver de 110 miljoner kronor som måste sparas på universitetets verksamhet, så finns ett ”budgettekniskt” underskott på 160 miljoner kronor.

Bolognaprocessen är i gång

Gärna en europeisering av utbildnings-systemet, men inte ännu en ofinansierad reform. Ungefär så kan de svenska universiteten och högskolornas inställning till Bolognaprocessen sammanfattas. Men likväl har arbetet med att förbereda europeiska examensstrukturer redan tagit fart. I mitten av oktober hölls ett seminarium där åhörarna fick ta del av hur samhällsvetare och naturvetare arbetar med europeiseringen.

Vid Samhällsvetenskapliga fakulteten är man på väg att utveckla mellan tre och fyra olika mastersprogram som ska ges i samarbete med andra europeiska universitet. Om allt går enligt planerna börjar de första studenterna år 2006.

– Samarbetet ger våra studenter och lärare en möjlighet att lägga delar av utbildningen vid ett annat universitet, säger Kjell Nilsson, lektor i sociologi. Men det lär oss också mycket om hur man bygger upp mastersprogram enligt europeiskt mönster. På det här viset får vi bekräftat om våra utbildningar ligger på rätt nivå, i enlighet med Bolognaprocessen.

Men det är inte bara med universitet i andra länder som samarbetet ska ske utan även mellan fakultetens olika insti-

tutioner. Genom att anordna mastersprogrammen med breda och allmänt hållna teman kan delar av undervisningen samordnas.

– Flera moduler kommer att vara gemensamma oavsett vilket ämne man läser, säger Kjell Nilsson. Även övergripande kurser som vetenskapsteori och metod kan ges gemensamt och därefter får studenterna fördjupa sig i och skriva en 20-poängsuppsats inom det ämne som de vill ta sin examen i.

Nationellt diskussionsforum

Naturvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet har tillsammans med andra naturvetenskapliga fakulteter i Sverige startat ett diskussionsforum för att skapa gemensamma examensstrukturer. Bertil Holmberg, professor vid fakulteten, varnar för att en alltför stor fokusering på masterexamen kan få till följd att en fil kand-examen minskar i värde. Samtidigt menar han att kursutbudet på kandidatnivå måste begränsas för att hålla nere kostnaderna.

– Vi måste ha motorvägar på kandidatnivå, sedan får vi ha ett nationellt samarbete kring spetsutbildningar på masternivå, sa Bertil Holmberg.

Vid seminariet fanns även Kerstin

Norén, som är prorektor vid Göteborgs universitet och nationell Bolognapromotor. Hon berättade att förslaget om att införa masterexamen istället för magisterexamen har fått en mycket positiv respons runt om vid Sveriges universitet och högskolor. Men samtidigt verkar högskolevärlden enig om att en längre examen kan ge ekonomiska problem ur flera olika synvinklar. Universiteten behöver resurser för det utvecklingsarbete som Bolognaprocessen innebär. Dessutom innebär den förlängda studietiden ökade kostnader både för universiteten och för studenterna som måste ta mer studiemedel.

I mars kommer regeringens proposition om hur den svenska högskolan ska gå vidare med Bolognaprocessen, men än så länge finns inga indikationer på att statsmakterna tänker täcka de kostnader som förändrade examensstrukturer innebär.

– Om vi inte får extra pengar när utbildningarna blir längre så innebär det att vi måste ta in färre nybörjare, säger Eva Åkesson som är vicerektor med ansvar för grundutbildningen. Det blir tufft eftersom vi står inför en ålderspuckel, konstaterar hon.

ULRIKA OREDSSON

Ett ljudcentrum i Lund?

Vid Lunds universitet utreds nu möjligheterna att bilda världens första tvärvetenskapliga ljudmiljöcentrum. Det är Greger Andersson, professor i musikvetenskap, som lagt fram idén hos universitetsledningen som bekostar utredningen.

– Man tänker inte på ljud som ett miljöproblem på samma sätt som man gör när det gäller vatten och luft, påpekar han.

Greger Andersson är även ordförande i område HTs miljönämnd, och ledamot i centrala skyddskommittén. Han menar att ljudmiljön är spridd på så många instanser och dicipliner och att det behövs en överblick.

– Ett samlat grepp om ljuden och de-

ras egenskaper skulle hjälpa oss att bättre förstå hur ljuden påverkar oss. Då skulle vi kunna utforma en dräglig ljudmiljö för framtiden, säger han.

Bland yrkesgrupper som skulle ha stor hjälp av centret nämner Greger Andersson de inom medicin, miljö- och hälsovårdsinspektörer, stadsplanerare, musiker med flera.

Det är docent Henrik Karlsson i Uppsala som utreder förutsättningarna för centret. Han är även ledamot av Musikaliska akademien där han som tidigare forskningssekreterare initierat flera ljudmiljöprojekt.

Utredningen ska vara klar i början av december.

Greger Andersson menar att det är viktigt att så många kompetenser som

Greger Andersson tror på idén om ett tvärvetenskapligt ljudcentrum i Lund.

möjligt inom LU och vid andra universitet och högskolor inom Öresundsregionen, deltar i uppbyggnaden av det tvärvetenskapliga ljudcentrumet.

MARIA LINDH

”Vi är bra på snedrekrytering”

– Vi är bra på att snedrekrytera.

Det slog **Olof Nelsson** från Utvärderingsenheten fast när han redovisade siffror över den sociala mångfalden vid Lunds universitet på en konferens om breddad studentrekrytering.

Lunds universitet har totalt sett den jämnaste könsfördelningen i landet. Lund är också bra på att ta emot studenter med olika funktionshinder. När det gäller etnisk mångfald kunde Lund ha varit bättre, men siffran 13 procent ligger bara två procent från riksgenomsnittet.

Men däremot är Lund sämst i landet vad beträffar rekrytering av studenter från icke-akademiska hem. Medan andelen studenter från akademiska hem sjönk från 49 till 48 procent under åren 1994 och 2002 i övriga landet, så ökade andelen akademikerbarn under samma tid från 54 till 57 procent vid LU.

– Man skulle kunna hävda att det ju inte är så konstigt eftersom det bor mycket akademiker i universitetets när-område. Dessutom ger vi utbildningar som av tradition fylls av akademikerbarn även vid andra lärosäten, sa Olof Nelsson. Men detta är inte hela sanningen, fortsätter han.

– När en och samma utbildning, som exempelvis socionomutbildningen, ges både på Campus Helsingborg och i Lund så väljer barn till ickeakademiker att läsa i Helsingborg medan akademikerbarnen väljer Lund.

Trots att Lund är sämst bland landets högskolor på att rekrytera studenter från icke-akademiska hem tycker **Eva Åkesson**, vicerektorn med mångfaldsfrågorna på sitt bord, att här finns ett stort engagemang för breddad rekrytering och att mycket görs för att ändra bilden av Lund som ett lärosäte bara för akademikerbarn.

– Det finns en växande insikt om att mångfald inte handlar om att tycka synd om de underrepresenterade grupperna utan om kvaliteten i utbildningarna, säger Eva Åkesson.

Men om det ska bli en kvalitetsvinst

så måste utbildningarnas studentunderlag blandas. Det löser alltså inget om man ordnar en utbildning för invandrade akademiker långt ute i tjottahejti, som någon i publiken uttryckte det.

Nanna Wedar, vice ordförande för LUS och delatagare i den paneldebatt som avslutade konferensen för breddad rekrytering, tycker inte att Lunds universitet tar mångfaldsfrågorna på tillräckligt stort allvar.

– Vi är sämst i hela landet på breddad rekrytering och det tycker jag att vi ska skämmas för, sa hon. Lunds universitet uppfattar detta som en mjuk fråga, trots att hela universitetets framtid hänger på att våra studenter speglar samhället.

Eva Åkesson kontrade med att bara det faktum att det finns en vicerektor med särskilt ansvar för de här frågorna visar att universitetet visst tar dessa frågor på allvar. Men hon höll med om att det måste finnas en bättre balans mellan det traditionstyngda studentikosa universitetet och det övriga.

Med i panelen satt även **Birgitta Edebalk**, studierektor vid Juridiska institutionen. Många, både i panelen och i publiken, nickade instämmande när hon hävdade att utbildarna många gånger har öppnare sinnen i de här frågorna än vad studenterna själva har. Hon menade att kårerna måste bli mycket bättre på att få studenter från ickeakademiska miljöer att känna sig välkomna.

Nanna Wedar höll med om att insikten om detta går trögt bland vissa kårer medan andra har kommit ganska långt i detta arbete.

ULRIKA OREDSSON

FOTNOT: Vid konferensen diskuterades åtta projekt vid Lunds universitet för att bredda rekryteringen. Dessa var:

- Folkhögskoleprojektet
- SI-mentorerna
- BJUniVersitetet
- Fakultetsambassadörerna
- Studieverkstad med språkservice
- Athena-projektet
- 4U2choose
- LUNE-projektet

Asieninstitut till Öresundsuniversitet

I oktober skrev rektorerna vid universiteten i Lund och Köpenhamn och vid Copenhaguen Business School under ett avtal om Asienforskning. Tillsammans ska de tre lärosätena ta över NIAS – Nordic Institute for Asian Studies – som hittills har legat under Nordiska Ministerrådet.

– Avtalet innebär bättre förutsättningar för samarbete över universitetsgränserna och även att Lunds universitet får en mer ledande roll i Asienforskningen, säger **Roger Greatrex** som är föreståndare för Centrum för Öst- och Sydostasien vid Lunds universitet. Institutets lokaler kommer även i fortsättningen vara förlagda till Köpenhamns universitet.

Förintelsen i Ungern uppmärksammas

De ungerska judarna var både integrerade och privilegierade jämfört med judar i andra europeiska länder. Många kände knappt till sitt judiska ursprung. Därför kom nazisternas härjningar som en chock i fler bemärkelser, enligt **Katalin Henriksson** vid Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier.

– Till skillnad från i andra europeiska länder möttes nazisternas deportering av judar av ett stort motstånd även från lokalbefolkningen, säger hon.

Tillsammans med de ungerska och italienska ambassaderna anordnar **Katalin Henriksson** ett seminarium om Förintelsen i Ungern på Kulturens auditorium den 30 november kl 16.

Professor **Kristian Gerner** kommer att berätta de ungerska judarnas historia. En film om en hittills okänd hjälte, **Giorgio Perlazca**, från Italien kommer att visas. Med en falsk identitet som diplomat lyckades Giorgio Perlazca ordna skyddspass som gjorde det möjligt för många judar att lämna landet.

U O

Celebert besök

Chefen för FNs konvention om ökenspridning, **Arba Diallo**, var i Lund på Miljövetenskapligt centrums minikonferens om ökenspridning i slutet av oktober. Arba Diallo var tidigare utrikesminister i Burkina Faso och sedermera rådgivare åt FNs generalsekreterare under många år.

Birgitta Arneklo Nobin, läkare och lärare vid Universitetssjukhuset i Malmö, skriver om god pedagogik, eller snarare om goda pedagoger. Vad krävs egentligen för att man ska få universitetets pedagogiska pris? Man måste vara anställd – men var går gränsen för att vara anställd? Vid fyra undervisningstimmar i statskunskap kanske...

● Gästkrönikan

Du där – dra in magen!

VI HAR SAGT DET förut: ”Vi vill härmed nominera Kerstin och Bertil Andersén, Gerdahallen, till LU:s pedagogiska pristagare år 2001.” Flera av er kommer säkert ihåg den retuscherade affischen med de lärde som fått svettband och hantlar påmålade, tillsammans med en lista där du uppmanades skriva på. Vilka fantastiska namnlistor det blev! Unga, gamla, filosofer, tekniker, mödrar med eller utan kvinnokraft, cirkeltränande och skrotlyftare. Men det blev inget pris den gången. Det blev ingen fanborg med studenter klädda i diskreta svarta gympaskor. ”Förslaget skall hanteras på annat sätt – bara ni väntar”. Som vi har väntat!

– Vi vill därför säga det igen, men nu allt HÖGRE och HÖGRE. Gör paret till pedagogiska pristagare år 2005 och dessutom till hedersdoktorer! De pensioneras den 1 september 2005. Tiden för agerande är nu!!

DU UNDRAR KANSKE om jag inte vet att de just fått pris? Jo, det vet jag. Historiskt pris. Så opportunt av mig, att nu bara följa med strömmen. Nej, inte alls. Tvärtom. Men år 2001 var uppenbarligen tiden inte mogen. Några initierade log då mildt överseende. Så skönt att de nu har ändrat sig så radikalt. På sin ålders höst blir t.o.m. djävulen religiös. Eller råkade han bara besöka ”Universitetets eget Gympatempel”. Motivering till priset löd:

”Ingen har sannolikt så kreativt, starkt, systematiskt och framgångsrikt bidragit med redskapen för att öka motivationen och kraften att genomföra sina universitetsstudier, oavsett valt studieämne, som Kerstin och Bertil Andersén. Med outtröttlig entusiasm och extrem förmåga och vilja till personligt

engagemang med hänsyn till varje persons särart har de funnits vid vår sida i mer än 30 år. De har lyckats med det nästan omöjliga, nämligen att stimulera de passiva till aktivitet, de aktiva till ytterligare prestationer och de mest professionella att vilja stanna och bli lärare. Deras bubblande livsglädje och målmedvetenhet har varit och är smittande.

Ingen är omöjlig – det är bara de pedagogiska metoderna som behöver förbättras – förefaller vara ett motto. Förhållningssättet gentemot kvinnors och mäns rätt till lika möjligheter trots sina olikheter borde vara stilbildande inom universitetet. Att aldrig stagnera i den egna kunskapens självgodhet, alltid vara nyfiken och villig att pröva och utvärdera ny kunskap och nya metoder, visa på individuella möjligheter och stimulera till allt högre prestationer är egenskaper som utmärker Kerstin och Bertil och förefaller vara Gerdahallens ideologi. Ett sant föredöme för universitet och högskolor.”

EN AV SVÅRIGHETERNA 2001 angavs vara att paret inte var anställda vid LU. På LUs hemsida läser vi: ”Gerdahallen: Stiftelsen för motionsverksamhet inom Lunds universitet. För universitetets studenter och anställda.” Vad kan man mer begära? Fyra undervisningstimmar i statskunskap? Eller var går gränsen för att kalla någon anställd? Och var i annonsen stod förresten ordet anställd? Om ”anställd” är hindret för att få en pedagogisk utmärkelse så får vi ju hitta en annan utmärkelse. Hedersdoktor t.ex. Eller professor.

Men vad skall de bli hedersdoktorer i? Sjukgymnastik, medicin, genusvetenskap eller företagsekonomi? Varför måste förresten hedersdoktorer ha en

fakultetstillhörighet? Borde vi inte premiera dem som arbetar fakultetsövergripande, överbryggar och skapar miljöer för möten mellan unga och gamla, vana och ovana.

Hedersdoktorer vid LU. Låt oss tänka. Gerdahallen? Ett Center of excellens. Vad ska ledaren där kallas? ”Ers Excellens”? Nej, det passar inte makarnas osjälviska karaktärer. Det slog mig plötsligt att de skulle kunna få professors namn. Professorer i Lärande för livet. Och då behöver man ju inte vara anställd. Man behöver inte ens sätta sin fot vid något universitet. Det kan man ju t.o.m. få i förläning. Förlåt associationshalkan men det skulle ju kunna utnyttjas som ett raffinerat sätt att öka andelen ”akademiskt” skolade folkvalda i EU sammanhang – och det behövs ju. Eller hur? Men tillbaks. Vi kan väl åtminstone enas om att reservera professorstitlarna till dem som vill bygga upp vårt universitet, måna om dess studenter och lärare, skapa stresshanteringskurser och kvinnokraft, värna integritet och frihet. Inte till dem som vill riva ner, skapa stress, otrygghet och ofrihet.

BIRGITTA ARNEKLO NOBIN
DOCENT OCH KIRURG
UMAS

FOTNOT: Inga jäv. Makarna och jag känner inte varandra. Men vi har talats vid: ”Du i dom svarta långbyxorna. Dra in magen!” ”Det har jag redan gjort”. (Skratt). ”Sträck då på ryggen och håll huvudet högt!” Tack, Kerstin, det var till stor hjälp – inte bara för magen. Om alla ni som bestämmer nu åter skall tänka ut ”ett annat sätt”, så vill jag bara säga: Tack, Kerstin och Bertil! Tack för all lust och kraft ni skapar! Tack ”Folkets professorer”!

Vill du läsa hela Christer Owmans och min motivering från 2001. SMS:a till 0709 119 119 (IDmessage). Skriv: lupris2001 (mellanslag) din egen e-mailadress, så kommer den direkt som e-mail.

HT bör hellre satsa på postdocs än doktorander

Hårdare styrning av doktorandernas ämnesval. Hellre fler anställningar för nydisputerade än fler doktorander.

Det är några av de råd som Området för humaniora och teologi får av en grupp externa utvärderare.

Inspirerade av Medicinska fakulteten har HT-området låtit göra en extern utvärdering av sin forskning och forskarutbildning. Fyra professorer vid universiteten i Göteborg, Åbo, Stockholm och Helsingfors fick i uppdrag att göra en sammanfattande beskrivning av områdets forskning. De skulle värdera forskningens nivå samt komma med rekommendationer för hur området bör agera för att nå målet att all forskning ska ligga på "god nationell nivå" och delar ska vara "internationellt konkurrenskraftig".

Vad beträffar kvalitetsmålet anser utvärderarna att forskningen redan är både nationellt och internationellt konkurrenskraftig. Samtidigt skriver de att de bara har stött på några enstaka fors-

kare av "högsta internationella klass".

Utvärderarna kommer med en lång rad rekommendationer om hur HT bör organisera sin forskning: Nydisputerade och seniora forskare måste ges större möjlighet att ägna sig åt egen forskning och detta ska helst ske under sammanhängande tidsperioder. Dessutom tycker de att post-doc-tjänster bör prioriteras framför doktorandtjänster. Doktorandernas ämnesval bör styras hårdare för att anpassas till en arbetsmarknad som ligger utanför den akademiska. Utvärderarna vill också se mer av gemensamma kurser, lokala forskarskolor och samarbete inom forskningsprojekt både inom och utom universitetet.

År 2003 lämnade HT på uppdrag av universitetsledningen förslag på forskningsprioriteringar. Resultatet blev tre brett definierade områden: "Språk och kulturmöten", "Människans teorier om interaktioner med och uppfattningar om världen" samt "Konkreta kulturyttringar". De externa utvärderarna rekommenderar universitetet att fullfölja och

Bra men sårbar biblioteksutbildning

Lunds utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap är överlag bra och genomtänkt – fast sårbar. Utbildningen i Bok- och bibliotekshistoria är unik och med en kompetens som bör spridas över landet. Det slår Högskoleverket fast när landets biblioteksutbildningar utvärderades.

Den bästa och mest heltäckande biblioteksutbildningen finns i Borås. Där finns också den bästa forskarutbildningen som ges i samarbete med Göteborgs universitet. Alla landets utbildningar får godkänt utom ämnet informations- och medievetenskap vid Linköpings universitet.

Högskoleverket anser att Lunds utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap snarast bör förstärkas med åtminstone en lektor för att på så sätt bli mindre sårbar. Dessutom rekommenderar de att utbildningen utökar sitt sam-

arbete med ämnen och utbildningar både inom och utom universitetet.

Forskarutbildningen inom biblioteks- och informationsvetenskap är svag. För att utveckla den svaga miljön bör man inrätta en professur, skriver Högskoleverket, och därefter inrätta fler doktorandtjänster. För närvarande är två doktorander inskrivna men ingen av dem är aktiv.

Lund har också landets enda utbildning i Bok- och bibliotekshistoria. Den ges inom Institutionen för kulturvetenskaper efter en donation från förläggaren och boksamlaren Einar Hansen. Eftersom utbildningen är den enda av sitt slag i landet bör extra ansträngningar göras inom den så kallade tredje uppgiften. Högskoleverket rekommenderar utbildningsanordnarna att anordna distans- och sommarkurser i ämnet, skriva läroböcker och hålla nationella symposier.

U O

Jan Svensson tycker att det är värdefullt att få in åsikter utifrån.

ytterligare konkretisera dessa forskningsprioriteringar.

– De synpunkter som vi fick utifrån var förväntade och ligger i linje med tidigare utvärderingar av områdets forskning, säger Jan Svensson, områdesordförande för HT. Samtidigt tycker han att det är värdefullt att få åsikter utifrån.

Den externa utvärderingen har skickats ut till områdets prefekter och den 2 december hålls ett öppet möte för alla inom HT där områdets forskning och forskarutbildning ska ventileras. Under 2005 ska områdesstyrelsen utarbeta en forskningsstrategi som ska sjasättas 2006.

ULRIKA OREDSSON

LU studerar brittiska innovationssystemet

LU Innovation, Lunds universitets enhet för innovations- och entreprenörsfrågor, ska studera exempel från Storbritannien som ett led i universitetets arbete med att bygga ut sin verksamhet kring kommersialisering av forskningsresultat och tekniköverföring till det omgivande samhället.

Affärsutvecklare Nicholas Jacobsson från LU Innovation åker i dagarna i väg på en nästan månads lång studieresa till Oxford, Cambridge och Edinburgh. I uppdraget ingår också att undersöka uppbyggnaden av affärsängelnätverk i Storbritannien.

Dessutom ska han presentera portföljbolagen i Lunds universitets holdingbolag LUAB, för att om möjligt skapa samarbeten mellan svenska och brittiska företag.

Accelerator lyfter forskningen

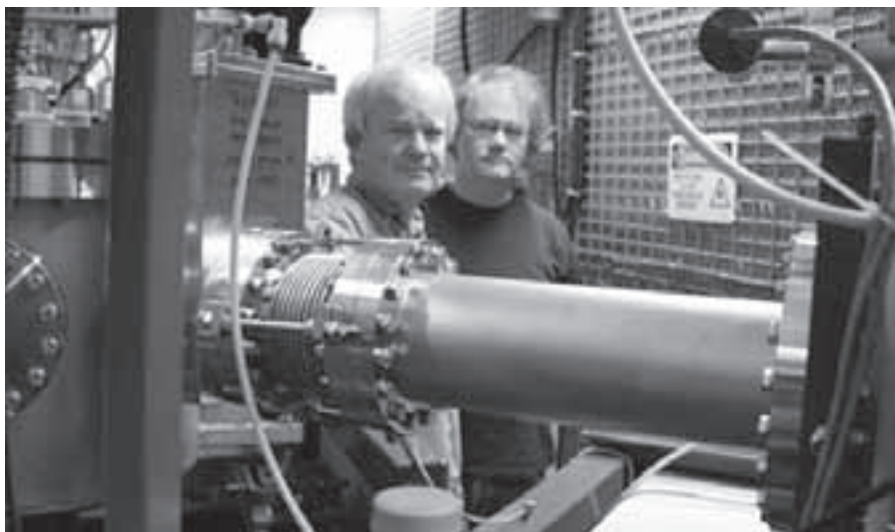
Geologerna i Lund har under hösten byggt upp och testat en ny anläggning för ^{14}C -datering med s.k. AMS – Accelerator masspektrometri. AMS-metoden är inte ny men just den här teknologin är det – det här är den första anläggningen i sitt slag i världen och förväntningarna på vad den ska kunna åstadkomma är stora.

Genom att mäta förekomsten av den radioaktiva isotopen ^{14}C i ett prov kan man bestämma provets ålder. Det har gjorts i flera år vid Pelletron-acceleratorn på Fysikum. Man accelererar cesiumjoner mot provet och får en stråle av koljoner som innehåller de tre naturligt förekommande kolisotoperna ^{12}C , ^{13}C och ^{14}C . Dessa accelereras till hög energi och sorteras med elektrostatiska och magnetiska fält varefter ^{14}C -atomerna räknas en och en. Metoden är extremt känslig; av ett gram organiskt kol i naturen utgör andelen ^{14}C mindre än en på en biljon kolatomer. Denna andel kan bestämmas med mycket hög precision.

Utvecklingen av AMS-teknologin har sedan starten gått mot allt kompaktare system. För ca fem år sedan gjordes ett teknologiskt genombrott och för två år sedan började man skissa på det kompakta AMS-system som nu blivit verklighet i Lund. När det nya Geocentrum byggdes för några år sedan ingick en sådan maskin i planeringen. Bakom Geocentrum – i den inre vinkeln mellan de sammanbyggda husen på Sölvegatan/Helgonavägen – uppfördes en mindre byggnad för acceleratoren och för ett litet flygplan som ska nyttjas av naturgeograferna.

Som alltid när det handlar om pengar blev jakten på medel en thriller. Kostnaden för maskinen var beräknad att hamna någonstans mellan 13 och 14 miljoner kronor. Geologerna fick 10 miljoner av Wallenbergstiftelsen och 2,5 miljoner av Vetenskapsrådet. Just då började dollarkursen sjunka, och eftersom konstruktören finns i USA gick finansieringen plötsligt ihop sig.

– Pelletronen arbetar med en högspänning på 2500 KV medan den här maskinen bara kräver 250 KV. Det innebär att vi slipper omge vissa delar med

– Ett jättelyft, tycker Svante Björck (t v) och Göran Skog om den nya AMS-acceleratorn på Geocentrum. FOTO: GÖRAN FRANKEL

en trycktank, något som är nödvändigt med Pelletronen, säger AMS-anläggningens föreståndare docent **Göran Skog**.

– Ett jättelyft för forskningen, säger **Svante Björck**, professor i kvartärgeologi och en av de flitigaste användarna. Hittills har vi kunnat klara av fyra prov i veckan. Nu kan vi sätta in 40 prov på en eftermiddag. Allt är färdigt nästa morgon. Trots det kräver analyserna nu mindre personal än tidigare, mer är automatiserat. Nu är det i stället preparationen av proverna som blir en flaskhals.

Marknadspriset för ett ^{14}C -prov med AMS är f.n. ca 4 000 kronor. Svante Björck och Göran Skog tror att den nya teknologin nu kommer att sätta en kraftig prispres på dessa prov. Det blir i så fall inte bara till glädje för geologerna. AMS används också inom ämnen som

arkeologi, miljöstudier och medicin.

Flera intresserade gäster från utlandet har besökt Göran Skog och acceleratoren den senaste månaden och samtliga är imponerade över vad de har sett. Två i världen att använda den nya teknologin blir ett internationellt läkemedelsföretag som köpt två maskiner, en för sin engelska och en för sin amerikanska gren.

– Presidenten för världens enda kommersiella ^{14}C -laboratorium, Beta Analytics i Florida, besökte oss förra veckan och han gav Göran ett 18 250 år gammalt prov för ett test, berättar Svante Björck. Döm om hans förvåning och entusiasm när Göran på tolv minuter fick fram en ålder på 18 300 år plus minus 130 år!

GÖRAN FRANKEL

Ett halvt sekel med CERN

I år är det femtio år sedan det europeiska partikelfysiklaboratoriet CERN bildades. Här har framgångsrik forskning bl a resulterat i ny insikt om världen och materien vi består av, en mängd tekniska uppfinningar, world wide web och tre nobelpristagare.

Lundaforskare har varit engagerade i CERN-experiment från slutet av 1960-talet och fram till dags dato. Just nu arbetar man med en av de

stora detektorerna till LHC, den nya accelerator som ska tas i bruk 2007. En viktig komponent i detektorn har konstruerats av fysikerna i Lund.

LU uppmärksammade jubileet med ett kollokvium på Fysiska institutionen med bland andra professor **Cecilia Jarlskog**, förra rådgivaren till CERNs generaldirektör och medlem i Nobelkommittén i fysik.

MAX-Lab behöver en och en halv miljard kronor. Investeringsplanerna är långt framskridna.

Nysatsning på MAX-Lab

Nu finns det cirka 75 synkrotronluskällor i världen; en av dem är MAX-Lab i Lund, och med sina prestanda anses den tillhöra de främsta inom våglängdsområdet mjuk röntgenstrålning. Men ska MAX-Lab finnas kvar i den främsta forskningslinjen måste man redan nu satsa stort på en ny anläggning. Totalt handlar det om en investering på cirka en och en halv miljard kronor. Planerna är så långt framskridna att Vetenskapsrådet kan ha ett slutgiltigt förslag att ta ställning våren 2005.

Att intresset är stort inom den internationella forskarvärlden märktes vid det användarmöte som arrangerades i Lund i oktober. Där skulle man diskutera vad man skulle vilja göra med en ny lagringsring kallad MAX IV. Vad som var tänkt som en blygsam ”workshop” växte till en internationell konferens med över 400 deltagare.

– Det här kan bli den vassaste synkrotronluskällan i världen! Därför är praktiskt taget alla betydande synkrotronljsforskare här. De har på känn att något spännande är på gång, förklarade professor Svante Svensson från Uppsala universitet och tillika ledamot i MAX-Labs styrelse, för LUM:s utsände.

Synkrotronljus är ett oerhört intensivt ljus som uppkommer när elektroner accelereras i en lagringsring och som kan användas som verktyg både inom grundforskningen och inom industriell forskning. Synkrotronljusanläggningen MAX-Lab i Lund har varit mycket framgångsrik och successivt byggts ut. Lundaprofessorn och acceleratorbyggaren Mikael Eriksson har ständigt kunnat

skapa maskiner med höga prestanda och ändå kunnat göra det på ett kostnadseffektivt sätt; annars skulle det vara omöjligt för ett litet land som Sverige att hänga med i utvecklingen.

Nära drömgränsen

– MAX IV kommer att producera synkrotronljus som är hundra gånger mer briljant än vår för närvarande största lagringsring MAX II. Briljans innebär i det här fallet att strålen av ljus inte sprider sig utan är ytterst tunn och tät på fotoner. I själva verket kommer vi med MAX IV att ligga mycket nära den högsta briljans som är teoretiskt möjlig att uppnå, säger Mikael Eriksson.

MAX IV:s dimensioner gör att den inte kan rymmas i det nuvarande laboratoriet. Det måste till en ny byggnad; av den totala investeringen på en och en halv miljard hänför sig en tredjedel till byggnaden, en tredjedel till accelerator och lagringsring och en tredjedel till vetenskaplig basinstrumentering.

– Det nuvarande laboratoriet kommer då att avvecklas. En av ringarna – MAX III – är dock så ny att den förmodligen kommer att flyttas till den nya byggnaden, säger MAX-Labs föreståndare professor Nils Mårtensson.

300 meter lång accelerator

Lagringsringen MAX II har en omkrets på 90 meter och förses med elektroner från en injektor och accelerator som är 20 meter lång. MAX IV kommer att ha en omkrets på 280 meter och matas med elektroner via en 300 meter lång lineär-accelerator. Den senare kommer att ligga i ett dike eller vara helt nedgrävd för

att inte bli skrymmande.

– En accelerator av det här slaget används bara när man behöver tillföra nya elektroner till lagringsringen. Det innebär att den rätt ofta är överksam. Därför kommer vi att bygga den så att den också kan användas som frielektronlaser, förklarar Mikael Eriksson.

– Med en sådan får vi mycket korta pulser med mycket hög energi i röntgenområdet. Det finns planer på att bygga frielektronlasrar på flera ställen i världen men än så länge finns bara prototyper framtagna under utvecklingsarbetet. Vi kommer att bli bland de första som konstruerar en frielektronlaser.

Ringens blir ”dubbeldäckare”

MAX IV kommer egentligen att vara två ringar lagda ovanpå varandra. I de första synkrotronljusacceleratorerna producerades ljuset enbart när elektronernas bana kröktes i ringens böjar. Sedan dess har man utvecklat särskilda insättningsselement som producerar ljus på raksträckorna. Genom att förskjuta en ring med 15 grader kommer raksträckorna inte hamna över varandra. Det betyder att man får mer utrymme att ta ut ljus ur ringen för både personal och instrument.

För närvarande gör ca 600 forskare varje år experiment på MAX-Lab, däribland även folk från näringslivet. Nils Mårtensson tror inte att behovet av synkrotronljus kommer att minska.

– Det är bara hälften av de sökande som kan få tid; andra måste återkomma med en ansökan vid ett senare tillfälle, säger han. Och behovet kommer att kvarstå trots att det byggs många nya anläggningar de närmaste åren. Dessa ersätter nämligen gamla accelerators som läggs ner.

– Men tidsfaktorn är viktig, och det vet man vid Vetenskapsrådet. Från det att man sagt ja kommer det att ta sex eller sju år att färdigställa MAX IV.

GÖRAN FRANKEL

Nils Mårtensson tror att behovet av synkrotronljus kommer att öka.

CIRCLE tar form

Den 19 november invigs det fler-
vetenskapliga forskningscentrumet
CIRCLE som står för Innovation, Re-
search and Competence in the Learning
Economy. Då vet man förhopp-
ningsvis vilka som ska ingå i centret
som är finansierat av Vinnova, LU
och Blekinge Tekniska Högskola.
Under försommaren utlystes sex
doktorandtjänster, fem forskar-
assistenttjänster och ett lektorat.

– Vi hade sammanlagt 150 sökande från
alla kontinenter till de 12 tjänsterna, sä-
ger CIRCLEs föreståndare Charles
Edquist, professor i innovation vid LTH.

Doktoranderna är redan utsedda och
man arbetar nu med forskarassistent-
terna. Det blir en internationell samling
med representanter från Spanien, Ka-
nada, Danmark, Norge, Sverige och
Tyskland än så länge.

CIRCLE får lokaler centralt i Lund vid
sidan om Kulturen på Stora Algatan.

– Vi förväntar oss många in besök
och då är det bra att finnas nere i stan,
säger Charles Edquist.

CIRCLE grundades i våras av institu-
tioner och avdel-
ningar inom LTH,
Ekonomihögsko-
lan och Samhälls-
vetenskapliga fa-
kulteten samt av
Center för territori-
ell utvecklingspla-
nering vid Blekinge
Tekniska Högskola.

CIRCLE ska be-
driva forskning
inom fyra huvudområden som alla berör
innovation och entreprenörskap. Sex
professorer är deltidsgagerade i Circle
och nästa höst startas ett magister-
program.

Mer info: www.CIRCLE.lu.se

Nya webbplatsen har ökat intresset

I samband med lanseringen av LUs nya
webbplats har intresset för kalendariet
ökat markant. Många anställda hör av
sig till Informationsenheten och vill
lägga in olika evenemang i kalendariet
på egen hand. För att kunna göra det
behövs ett användarnamn och ett lösen-
ord. Intresserade ska vända sig till **Mi-
chael Sellers** på Informationsenheten :
webmaster@lu.se.

U-landslärare på besök i lundaskola:

”Det ser mest ut som om dom leker”

Hur kan FN-konventionen om barns rät-
tigheter förverkligas i klassrummets
vardag? För svenska barn kan det hand-
la om att påverka skolmaten. För andra
om att slippa få stryk av läraren.

**Ett 30-tal lärare och skolledare från
tio utvecklingsländer vill lära mer om
hur de kan förstärka sina elevers grund-
läggande rättigheter. Därför har de
kommit till Sverige där Lunds universi-
tet tillsammans med Sida och Malmö
högskola ger en kurs om just detta.**

LUM följer med en grupp på fem kurs-
deltagare från Zambia och Bangladesh
när de visas runt på Flygelskolan i Lund.
Den zambiska gruppen vill fördjupa sig
i barnkonventionens tolfte artikel som
handlar om yttrandefrihet och barnens
rätt att delta i beslutsprocesser som på-
verkar dem.

De utländska lärarna har varit med
på klassens timme och på ett elevråd.
Nu ska de få se hur den ordinarie under-
visningen går till.

Regnet smattrar mot rutan, men
klassrummet känns varmt och ombonat.

Barnen sitter i smågrupper på par-
kettgolvet och har temaarbete om vi-
kingatiden.

– Vi arbetar med ett tema i tre veck-
or och anpassar alla skolämnen till det,
berättar rektor Ulf Leo. Fysiklektionen
handlar om att testa olika materials flyt-
förmåga och bygga vikingaskepp, i sam-
hällskunskapen lär sig eleverna hur vi-
kingarnas klassamhälle såg ut, under
svenskektionen lär sig barnen att skri-
va runskrift.

Från Zambia

Under rundvandringen antecknar de
utländska lärarna och diskuterar vilka
metoder som skulle gå att förverkliga i
deras hemmiljöer, där resurserna är
knappa och klasser med upp till 70 barn
inte är ovanliga.

– Jag är ensam lärare i en klass på 50
elever, då är det inte lätt att ha elevråd
och ge individanpassad undervisning,

konstaterar Thresa Mutale, som är
grundskolelärare och lärarutbildare från
Zambia.

– Det ser mest ut som de om leker,
påpekar en annan lärare från Zambia
när han ser hur barnen bygger små vi-
kingaskepp av modeller. Hur utvärde-
rar ni vad de lär sig? undrar han.

Rektor Ulf Leo berättar att utveck-
lingssamtal mellan lärare, elever och
föräldrar har ersatt betygen. Han visar
elevernas ”skattkistor”, det vill säga en
pappkartong där eleverna får lägga ar-
beten som de själva är nöjda med och
som de vill visa upp vid utvecklings-
samtalen. Läraren från Zambia ser lite skept-
tisk ut. Själv gör han bedömningar av
elevernas prestationer varje dag och
skriftliga betyg från första klass är en
själklarhet.

Pedagogiska institutionen

Efter besöket på Flygelskolan åker den
lilla gruppen till Pedagogiska institu-
tionen där **Agneta Wängdahl Flink** tar
emot. Under de gångna veckorna har
rättssociologer gett det rättsliga perspekti-
vet på barnkonventionen, pedagoger
vid lärarutbildningen i Malmö har gett
tips på hur konventionen kan imple-
menteras i undervisningen och nu ska
Agneta Wängdahl Flink undervisa om

Thresa Mutale från Zambia är ensam lärare i en klass med 50 elever. Hon, liksom sin manlige kollega från Bangladesh, fascinerades av hur barnen på Flygel-skolan Lund lekte sig till kunskap.

ledarskap och om hur man kan förändra trots en tungrodd byråkrati. Tillsammans med rättssociologen **Per Wickenberg** och **Bereket Yebio** vid lärarutbildningen står Agneta Wångdahl Flink för uppbygget av kursen.

– Vi vill lära ut vad FNs barnkonvention faktiskt handlar om, säger hon. Sverige visas inte upp för att vi nödvändigtvis gör det enda rätta utan som ett exempel på hur man kan försöka föra ned den högravande konventionstexten till praktisk handling.

– Vi försöker förmedla att mycket kan förändras utan pengar, men det är lätt att det budskapet kommer i skymundan när de stora skillnaderna mellan

Sverige och besökarnas länder sticker i ögonen.

Som exempel berättar Agneta Wångdahl Flink om när kursdeltagarna träffade barnombudsmannen i Stockholm. Barnombudsmannen ville visa hur viktigt det är att barnen kan vara med och påverka och nämnde skolmaten som exempel. Poängen var att man ska lyssna på barnen, men den försvann eftersom diskussionen istället kom att handla om att det i det flesta länder faktiskt inte serveras någon skolmat alls.

– Ett problem är att vissa lärare bara blir modfälda när de får se hur privilegierade de svenska barnen är jämfört med deras egna, säger Agneta Wångdahl Flink. Det går stick i stäv med vad vi vill förmedla, säger hon självkritiskt.

Flera möten

Kursen omfattar flera möten under ett års tid. Efter tre veckors studier i Lund bestämmer lärarna sig för en artikel i barnkonventionen som de vill arbeta vidare med. Om fem månader ska de träffas igen, fast denna gång på Sri Lanka. Där ska de i tio dagar diskutera och förbättra sina nystartade pilotprojekt. Efter ytterligare några månader görs

ännu en uppföljning av pilotprojekten när kursanordnarna gör besök i varje enskilt land.

Agneta Wångdahl Flink har ända sedan början av 80-talet arbetat med olika typer av fortbildning i tredje världen och även om hon själv kan komma med kritiska synpunkter så tycker hon att kursen om barns rättigheter hittills har gett mycket bra resultat.

– Deltagare från tidigare år har startat projekt där man kan se direkta förändringar i undervisningsmetoder och i hur man behandlar barn på skolor, säger Agneta Wångdahl Flink. I klasser där eleverna tidigare har suttit och sagt efter läraren i kör deltar nu barnen mer aktivt, de grupperbetar, håller klassråd och föräldrarna tar en mer aktiv del av barnens skolgång.

ULRIKA OREDSSON

FAKTA

Det är andra gången som kursen "Child Rights, Classroom and School Management" anordnas. Den arrangeras med hjälp av Lund Education AB och ska ges fem gånger under en femårsperiod. Vid årets kurs deltar lärare och skolledare från Kina, Namibia, Tanzania, Etiopien, Zambia, Peru, Honduras, Jordanien, Bangladesh och Vietnam.

Agneta Wångdahl Flink diskuterar kursen med Rickard Stenelo från Lund Education AB.
FOTO: ULRIKA OREDSSON

– Ta er an den tredje uppgiften!

NYA PROFESSORER

Främre raden:

Stefan Baumgartner, utvecklingsbiologi
 Luca Francesconi, komposition
 Barbara Törnquist Plewa, Öst- och
 Centraleuropastudier
 Henrik Semb, funktionell genetik
 Sven Carlsson, informatik
 Mona Eklund, arbetsterapi
 Rajni Hatti-Kaul, bioteknik
 Per Runeson, programvarusystem

Bakre raden:

Hans Henrik Lidgard, civilrätt
 Anders Hedenström, teoretisk ekologi
 Bengt Widegren, molekylär genetik
 Staffan Bensch, zoologisk ekologi
 Ulf Ryde, teoretisk kemi
 Roland Lindh, teoretisk kemi
 Torbjörn Säll, genetik
 Ulf Strömberg, epidemiologisk metodik

Abscens:

Thomas Guhr, matematisk fysik

Lunds universitet har fått ytterligare 17 nya professorer. Många av dem inom naturvetenskap med ny kunskap om bananflugor, fåglar, vargar och knott. Andra representerar medicin med forskning om t.ex. hur den dagliga aktiviteten påverkar hjärnan till den komplicerade vägen från stamcell till organ.

Efter sedvanlig fotografering på trappan till universitetshuset och högtidligt intåg i aulan lyssnade de nya professorerna till rektor Göran Bexell. Hans tal handlade om vikten av den tredje uppgiften – särskilt nu när universitetets ekonomi ser ut som den gör.

– Inte minst i besparingstider är det viktigt att vi förmedlar en bild av all den kreativa forskning och utbildning som vårt universitet dagligen ägnar sig åt, sa han.

Även om den tredje uppgiften, som

handlar om att förmedla kunskap till det omgivande samhället, inte varit lagstadgad så länge, så har man ändå utövat den mycket länge.

– Professorer och andra har under 340 år delat med sig av sina kunskaper om sådetslag och teknik, om ekonomi och lagar och om språk och kultur.

Göran Bexell tog upp det klassiska TV-programmet ”Fråga Lund” som ett gott exempel på förmedling av kunskap från universitetet.

– Ett annat bra exempel är den tjuugoåriga forskningsbyn Ideon, förebild för många efterföljare i landet.

Rektor tog även upp den dagliga informationsverksamheten som studieinformation, studentambassadörerna, de dagliga mediakontakterna och pressmeddelandena. Han uppmanade de nya professorerna att slå vakt om sin omvärld.

Prisade pedagoger

Vid profersorsinstallationen belönades universitetslektor **Karin Jönsson** vid Avdelningen för Vattenförsörjnings- och avloppsteknik och professor **Anders Palm** vid Litteraturvetenskapliga institutionen med universitetets pedagogiska pris. Studentkårens pedagogiska pris gick till universitetslektor **Arne Kristiansen** på Socialhögskolan.

Motiveringen för Karin Jönsson handlar om hur hon anpassar undervisningen till den breddade rekryteringen.

”Studenter med alltmer olikartade förutsättningar förväntar sig finna en för dem lämpad undervisnings- och studiemiljö. Karin Jönsson har visat hur detta kan realiseras. Hon tar sin utgångspunkt i de pedagogiska behov, som hon kan identifiera i den studentgrupp hon möter. Hon planerar undervisningen och genomför den med klar blick för att studenternas behov av stöd förändras under studieförloppet. Detta förutsätter en kvalificerad dialog under kursens gång, genom alltifrån informella samtal till regelbundna formella möten med kursrepresentanter.”

Anders Palm får priset för sin goda

– Medverka gärna i media! Skriv artiklar, debattera aktuella frågor och tillför sådant som inte alla andra redan säger. Föreläs och skriv populärvetenskaplig information.

Därefter lämnade Göran Bexell över till dekanerna som presenterade ”sina” professorer. Sist ut var de konstnärliga högskolornas rektor **Håkan Lundström** som presenterade **Luca Francesconi**, ny professor i komposition. Han framförde därefter musikstycket ”Voci” för sopran, violin och elektronik och hade hjälp av Akademiska kapellets konsertmästare **Alexandra Hjortswang** på violin. **Sopranen Sara Sandström** sjöng.

Nye professorn **Anders Hedenström** höll installationsföreläsningen som handlade om teoretisk ekologi i praktiken.

Anders Palm, Karin Jönsson och Arne Kristiansen.

handledargärning. ”Han har i kraft av sin djupa litteraturteoretiska och historiska kunskap framgångsrikt verkat som handledare inom forskarutbildningen i mer än 20 år. Han är den moderne handledaren, som sett möjligheter i att överskrida traditionella ämnesgränser och ta den nya kommunikationsteknologin i bruk.

Anders Palm har tagit initiativ till gemensamma doktorandkurser för litteraturvetare, språkvetare och teologer med behov av fördjupade perspektiv på texttolkning. Med ”nät- och närseminarier” har förutsättningarna för kunskapsutbytet vidgats. Ansatser av detta slag pekar fram emot potentialen i det som idag kan realiseras inom det Språk- och litteraturcentrum, som nyligen in-
vigs.”

LTHs rektor Gunilla Jönson var glad över sina tre nya professorer.

”Grön kemi” har kommit igång bra

Greenchem är ett projekt som handlar om att med hjälp av ”tuffa bakterier ta fram snälla, gröna kemikalier”. Med gröna menas att de är framställda av råvaror från växt- och djurriket utan petroleum och därför är biologiskt nedbrytbara.

Bakterierma, som ska framställa enzymer, hämtas ofta från extrema miljöer som heta källor, saltsjöar eller sodakällor. Bakterierna skapar sådana enzymer för att bryta ner vissa ämnen, men forskarna hoppas kunna lära dem att också bygga upp nya ämnen.

Förra sommaren fick projektet klartecken och 34 miljoner kronor från Mistra. **Rajni-Hatti Kaul** – nyligen professor vid Avdelningen för bioteknik på LTH blev projektledare. Åtta företag är knutna till projektet.

Rajni-Hatti Kaul

Efter lite mer än ett år har Greenchem nått full fart. Det sysselsätter sju doktorander med var sitt delprojekt och dessutom tio seniora forskare samt en sekreterare, **Erik Andersson**.

– Vi har redan produkter som testas av industrin, berättar professor **Bo Mattiasson**. Finansieringen ska räcka i tre år och om vi sköter oss sedan ytterligare fyra år. Bara en störtdykning på börsen kan störa planerna.

Unikt med projektet är att det förutom biotekniker innehåller två forskare från Avdelningen för miljö- och energisystem, **Pål Börjesson** och **Lars J Nilsson**, som fortfarande söker en doktorand för att följa upp miljökonsekvenserna. Den innovativa metoden studeras dessutom av **Jesper Sjöström** och **Mats Benner** vid Forskningspolitiska institutet.

Den 11 oktober anordnades en konferens i gamla Biskopshuset där internationella forskare och specialister berättade om hur enzymteknik är på väg att ta sin plats i den kemiska industrin som ett alternativ med många fördelar, inte bara ur miljösynpunkt.

”Informationen måste samordnas”

Allt fler fakulteter och institutioner har egna informatörer. Verksamheten behöver därför samordnas och utvecklas, tycker LUs nya informationschef **Eva Johannesson** som lagt fram en nulägesanalys av informationsverksamheten.

– Lunds universitet behöver en övergripande informations- och kommunikationspolicy och strategi. Över huvud taget måste vi lyssna på de behov som finns i organisationen och satsa mer på den interna kommunikationen som är grunden för att stärka varumärket.

Nulägesanalysen ingår i ”Information, kommunikation och profilering” - ett delprojekt inom Excellensprojektet som startats av universitetsstyrelsen. Analysen bygger på samtal med 55 personer inom universitetet, varav drygt hälften informatörer. Den och bl.a. en jämförelse med andra lärosäten ligger till grund för arbetet med en gemensam kommunikationsplattform för universitetet.

Merparten på områdena

Sammanlagt vid Lunds universitet, inräknat fakulteterna och Campus Helsingborg, satsas i dag 33 miljoner kronor på information.

Merparten satsas på områdena där det finns närmare 20 informatörer. Vissa områden har på senare år byggt upp och förstärkt sin egen informationsverksamhet. LTH, Medicinska och Naturvetenskapliga fakulteterna har egna infor-

mationsavdelningar, medan andra bara har en informationsansvarig på deltid. Skillnaderna påverkar informationsarbetet vid universitetet som helhet.

Många utåtriktade projekt

Den centrala informationsenheten har en budget på sju miljoner kronor och 15 heltidstjänster. Informationsenheten bedriver sedan länge en omfattande informationsverksamhet. Där ingår LUM, studie-, press- och forskningsinformation, universitetets centrala webbplats och produktion av tidskrifter, kataloger och andra trycksaker. Enheten har dessutom initierat och varit engagerad i många utåtriktade projekt, arrangemang och nätverk som genom åren profilerat Lunds universitet.

Viss profilering har också bedrivits inom projektet ”Bilderna av LU”. Det har resulterat i bl.a. riktlinjer för varumärkesarbete och en varumärkesstrategi som hanterar samspelet mellan varumärket Lunds universitet och fakulteterna. Praktisk tillämpning av riktlinjerna har skett i begränsad omfattning, enligt analysen.

Informationsverksamheten har under senare år haft ett underskott och delar av verksamheten saknar finansiering. Vissa viktiga funktioner som t.ex. pressinformation och forskningsinformation drivs med mycket små resurser, endast en fjärdedels tjänst för respektive arbetsuppgift är centralt finansierad.

– Vi har den budget som ledningen

beslutar. Om inte pengarna räcker till de behov som finns, måste vi helt enkelt prioritera bort delar av vårt arbete. Arbetet med kommunikationsplattformen kommer att visa vilka områden som vi kan prioritera högre och vilka som vi måste välja bort, säger Eva Johannesson.

Tydligare fördelning

Kraven på informationsverksamheten är stora, inifrån organisationen och från omvärlden. Centralt och på områdena är arbetsbelastningen hög. Med några undantag, t.ex. i rekryteringsfrågor, har det funnits en brist på samordning som lett till visst dubbelarbete och påfrestringar, enligt rapporten. Tydligare fördelning av ansvar och roller och ökat samarbete mellan nivåerna är nödvändigt både för effektiviteten och den psykosociala arbetsmiljön.

Hur kan informationsverksamheten förbättras? Ska arbetet centraliseras mer?

Eva Johannesson anser att den ”lokala” förankring som områdesinformatörerna representerar är värdefull. Däremot behövs en samordning mellan fakultetsområden och enheter, och en gemensam kommunikationsplattform och strategi.

Utveckla olika verktyg

Arbetet med kommunikationsplattformen har nyligen startat. Det består av två delar: värdegrund/kommunikationspolicy samt varumärkesbok/grafisk profilmanual. Delar av detta finns redan, annat måste tas fram eller förnyas.

– Målet är att utveckla olika verktyg som anställda har nytta av och som gör att de kan bidra till att stärka varumärket. Det kan t.ex. vara en gemensam bildbank med foton som man kan använda för sina presentationer. För att ta reda på behov och synpunkter kommer vi att bjuda in anställda och studenter till korta workshops om olika ämnen, säger Eva Johannesson.

BRITTA COLLBERG

FOTNOT: Den som är intresserad redan nu och vill påverka och delta i arbetet med att stärka varumärket kan anmäla sig direkt via e-post till eva.johannesson@info.lu.se

Lärosäte	Budget, mkr	% av omslutningen	Kr per student
Malmö högskola	10	1,152 %	714
Chalmers	13	0,607 %	640
Stockholms universitet	12	0,444 %	452
Göteborgs universitet	17,1	0,428 %	563
Linköpings universitet	10,5	0,428 %	526
Umeå universitet	10,6	0,387 %	581
Lunds universitet, inkl projekt	13,7	0,276 %	454
Uppsala universitet	9,1	0,234 %	385
KTH	8,9	0,222 %	630
Lunds universitet, enhetsram*	7,1	0,142 %	235

Lunds universitets totala informationsverksamhet, inklusive fakulteter och institutioner, kostar 33 miljoner kronor. Av dessa går sju miljoner till den centrala informationsenheten. Lunds universitet satsar därmed relativt lite på universitetsövergripande information. Tabellen ovan, som är en jämförelse gjord av Umeå universitet, visar att Malmö högskola, Chalmers, KTH samt universiteten i Stockholm, Göteborg, Linköping, Umeå och Uppsala har större centrala informationsbudgetar. Fyra miljoner kronor utöver ramen går dock direkt till centralt placerade projekt i Lund som webbprojektet och breddad rekrytering. Men även om projektanslagen räknas in, hamnar Lund först på sjunde plats, efter bl.a. Stockholm, Göteborg, Linköping och Umeå.

Sommarskola vid LU för studenter inom U21

Nästa sommar står Lunds universitet som värd för en sommarskola för studenter inom Universitas 21-nätverket. Under två veckors tid ska mellan 70 och 80 studenter studera globalt hållbar samhällsutveckling.

– Det är bara andra gången som det anordnas en sommarkurs för studenter i U21s regi, berättar Cecilia Gagné som är Lunds U21-samordnare. Första gången var i somras i Singapore. Då åkte en grupp på fem lundastudenter från Ekonomihögskolan dit för att delta i en kurs i ”technological entrepreneurship”. Cecilia Gagné följde med för att få tips inför nästa sommar då det är hon som har hand om de praktiska arrangemangen kring kursen.

Kursens akademiska innehåll står Lennart Ohlsson som är föreståndare för Lunds universitets miljövetenskapliga centrum (MICLU).

– Kursen ska behandla globala hälsofrågor och klimatfrågan, men från ett samhällsvetenskapligt perspektiv, berättar han.

Studenterna ska också få lära sig ett verktyg som de kan använda sig av för att bearbeta frågorna och här kommer Centrum för geografiska informationssystem (GIS-centrum) in i bilden. Som exempel kan förmiddagen ägnas åt en medicinare som håller en föreläsning om olika hälsorisker, en statsvetare föreläser om hälsopolitik och en ekonom ger de ekonomiska perspektiven. Eftermiddagen tillbringas studenterna på GIS-centrum där studenterna lär sig illustrera

Cecilia Gagné

problemen i bilder, diagram och kartor.

Studenterna ska tillbringa två veckor i Lund men innan kursen startar ska de engageras via nätet.

– På så vis hoppas vi att studenterna redan har bekantat sig med varandra och med ämnena när de kommer till Lund, säger Lennart Ohlsson.

Samarbetet ska bli bättre

Samarbetet mellan universiteten i U21 ska bli bättre förankrat på alla nivåer. Ett nystartat program för ökad rörlighet ska ge såväl forskare som administratörer en möjlighet att åka på utbyte.

Universitas 21 grundades 1997 som ett samarbete mellan 16 likartade universitet i åtta olika länder. Tanken är att samarbetet ska främja forskning, utbildning och kommersialisering av forskningsresultat, men hittills har det akademiska samarbetet haft svårt att nå ut i organisationen.

För snart ett år sedan tog Cecilia Gagné på Planeringsenheten över det operativa ansvaret för U21 och nu arbetar hon för att samarbetet ska bli mer levande.

– U21 har något att erbjuda alla anställda vid universitetet, säger hon och berättar om ett ”mobilitetsprogram” som innebär att forskare, lärare, doktorander, studenter och administratörer ska kunna tillbringa en längre eller kortare tid vid något av partneruniversitetet.

Exempelvis har en säkerhetsansvarig från New South Wales fått ett stipendium från sitt universitet för att komma och studera hur Lunds universitet arbetar med säkerhetsfrågor.

Vid vissa universitet har man inrättat särskilda U21-stipendier och i Lund diskuteras ett liknande grepp för att få igång utbytet.

ULRIKA OREDSSON

FOTNOT: Läs mer om U21 på hemsidan: www.universitas21.com/

Dags att byta älgar mot koalor?

Utökad samarbete med Australien

Dags att byta älgar och vitsippor mot koalor och eukalyptusträd? Chansen ökar nu när ett nytt utbytesprogram inom Universitas 21 lanseras som ska stimulera forskarutbyte mellan Lund och Australien. Det nya Solanderprogrammet riktar sig främst till yngre forskare, men i framtiden är det meningen att programmet också ska kunna stödja workshops och gästprofessorer.

Förhoppningen är att de medicinska, naturvetenskapliga och tekniska fakulteterna genom detta projekt ska få ett tätare samarbete med universitet i Australien och Nya Zeeland. Yngre forskare kan söka resestipendier för ett kortare besök på en annan institution, eller kanske gå en forskarkurs i det andra landet.

– Lunds universitet har otroligt många forskarkurser som är attraktiva för studenter utomlands, säger projektledare Eric Warrant. Det är fantastiskt att kunna erbjuda detta smörgåsbord.

Programmet har fått sitt namn efter en av Linnés lärjungar, Daniel Solander, som tillbringade stora delar av sitt liv i Australien under 1700-talet. Än så länge är det bara Lunds universitet och University of Melbourne som inlett samarbetet, men senare ska fler universitet inom Universitas 21 vara med.

ANNA GISSLÉN

Mer info: www.solander.lu.se
Första deadline för stipendier är den 7 januari 2005.

Vaccin mot cancer?

Luftvägssjukdomar är sällan dödliga men ofta obehagliga, och en stor belastning för vårdcentralerna. De bakterier som är inblandade har också blivit resistenta mot många antibiotika. Men det finns ett annat möjligt vapen: vacciner. Snart väntas också ett vaccin mot livmoderhalscancer, den näst vanligaste cancerformen bland kvinnor.

Vid BioTech Forum, en internationell biotech-mässa i Köpenhamn nyligen, deltog Lunds universitet både med en utställningsmonter och med många föredrag vid mässans vetenskapliga konferens. Bland de ämnen som togs upp var smittsamma infektionssjukdomar, bland dem luftvägssjukdomarna.

Näst virus är det tre bakterier som ligger bakom de flesta vanliga luftvägsbesvär: pneumokocker, haemophilus influenzae (som trots namnet inte har något med influensa att göra) samt en bakterie kallad Moraxella catarrhalis. För de två förra är vacciner redan på väg, och en forskargrupp i Malmö har ett förslag till ett möjligt vaccin mot Moraxella.

– Vi har hittat ett protein på bakteriens yta som hjälper den att binda till kroppens celler. Vi har också prövat det i djurförsök, och det fungerade bra: de möss som vaccinerats med proteiner fick bättre motståndskraft mot Moraxella-infektioner, berättade mikrobiologen docent Kristian Riesbeck från Institutionen för laboratoriemedicin. Han tror att ett vaccin mot Moraxella skulle kunna bli klart om ungefär ett årtionde, och användas i kombination med vacciner mot de två andra luftvägsbakterierna.

Mot cancer

Att vaccinering skulle kunna hjälpa också mot cancer kan te sig märkligt – cancer är ju ingen infektionssjukdom. Men livmoderhalscancer och flera andra cancerformer (vaginalcancer, analcancer m fl) föregås ofta av en långvarig infektion med papillomavirus, som på något sätt tycks bana väg för tumören.

– Papillomavirus är en mycket vanlig sexuellt överförbar infektion som i regel går över av sig själv utan följd. Det är hos dem som för en kvarstående infek-

tion som det finns en koppling till cancer många år senare, sa professor Joakim Dillner, från avdelningen för mikrobiologi.

Att vaccinering minskar risken för papilloma-infektioner visste man redan i början av 90-talet genom djurstudier. Men läkemedelsföretagen ville vara mer säkra på kopplingen mellan infektioner och cancer innan de började utveckla ett vaccin. Att följa infekterade personer framåt i tiden för att se om de oftare utvecklar cancer skulle dock ta flera årtionden. Joakim Dillner hittade då en listig genväg: han jämförde data ur Cancerregistret dels med gamla cellprover från gynekologiska hälsokontroller, dels med lagrade prover från flera serumbanker. Analyserna gav tydliga bevis för att virusinfekterade personer löper ökad cancerrisk.

– Nu är arbetet med ett vaccin i full gång, och lär bli klart om ett par år. Vaccinet ger ett skydd mot omkring 70 procent av de här cancerformerna. Hälsokontroller med cellprover kommer därför fortfarande att behövas, men kan kanske göras med glesare mellanrum, säger Joakim Dillner.

INGELA BJÖRCK

Skratta mer på jobbet!

– Ett meningsbyte är när man går in till chefen med sin uppfattning och kommer ut med hans, vitsade humorpedagog Jan Kihlberg inför de nära 300 biomedicinska analytikerna som var med på BMA-dagen härom veckan.

Sen frågade han om de visste varför normmännen håller vatten i datorn.

– Jo, för att kunna surfa på nätet, var det en i publiken som visste.

Det var mycket fniss, många gapskratt och ett och annat som fastnade i halsen (alla barnen är i skolan utom Jens för han är ingrediens) under Jan Kihlbergs föreläsning ”Skratta på jobbet”. Han har ett förflutet som specialpedagog och har varit verksam vid lärarutbildningen och forskningen på Högskolan i Kristianstad.

– Numera är jag pensionär och reser runt i landet och skrattar med folk, log han.

Mellan skratten redovisade Jan Kihlberg ett och annat undersökningsresultat. Exempelvis att arbetsglädjen är den största glädjen näst efter kärleksglädjen. Men det ser inte kul ut om man tittar på en jämförande undersökning om hur mycket vi skrattade på jobbet 1930 med hur mycket vi skrattar nu.

– Då var det 19 minuter om dagen och nu är det bara en enda ynka minut.

Jan Kihlberg menade att dagens få skratt på jobbet beror på att vi har för få gemensamma raster.

Det var dock gott om raster under BMA-dagen som hölls på Star Hotel. I foajén var det ett 20-tal biotekniska företag som ställde ut och visade upp sina produkter för deltagarna. I vimlet fanns Kerstin Persson från zoologisk ekologi, en av tio i arrangörgruppen.

– Ett viktigt syfte med den här dagen är att de biomedicinska analytikerna som är så utspridda på LU, i Malmö, på

Humorpedagog Jan Kihlberg på BMA-dagen.

SLU och i industrin ska få en chans att träffa varandra och knyta nya kontakter.

Bland övriga uppskattade föreläsare fanns Bill Hansson från LU som talade om doftspråket, Patrik Grahn från SLU i Alnarp om naturens och trädgårdens betydelse för hälsan samt författarna Patricia Tudor-Sandahl och Katarina Mazetti.

BMA-dagen finansierades till största delen med avgifter från de utställande företagen.

MARIA LINDH

Stamcellsforskningen i stå

– Att säga att stamcellsforskningen kraschlandat är att ta i, men den har onekligen landat. Mycket av den forskning som ägnats framför allt åt s.k. adulta stamceller har kört in i en återvändsgränd, sa neurovetaren **Patrik Brundin** nyligen i ett möte om stamceller på BioTech Forum i Köpenhamn.

Att stamceller från en vuxen individ skulle kunna användas för att bota både hjärtproblem, hjärnsjukdomar, diabetes med mera lät väl för bra för att vara sant även för några år sedan, när stamcells-forskningens rykte var på topp. Ändå blev de här möjligheterna ett hett tema i media.

Patrik Brundin skriver om de haussade förhoppningarna på stamcellsforskningen i en antologi som snart utges av etnologiprofessorn **Susanne Lundin** (se vidstående fotnot). Brundin ser flera skäl till de stora tidningsrubrikerna både i Sverige och utomlands:

- Området är komplicerat i sina detaljer, men lätt att beskriva övergripande.
- Forskarvärldens intresse för att starta nya biotech-företag växer allt mera.
- Flera amerikanska kändisar (Christopher Reeves, Michael J Fox, Mary Tyler Moore) har haft sjukdomar som kanske skulle kunna botas med stamcellsbehandling
- Stamcellerna har väckt en religiös och etisk debatt där både påven och George Bush uttalat sig.

Kraftigt dämpade

Nu har dock de högt ställda förhoppningarna blivit kraftigt dämpade.

– Forskarsamhället har nyktrat till, och vi har insett hur lite vi vet och hur mycket som återstår, sa **Stephen Minger** från Kings College i Storbritannien.

Adulta stamceller, som tas från vuxna individer, är etiskt oproblematiske. Det var ytterligare ett skäl till intresset för just den forskningsinriktningen. Nu verkar de embryonala stamcellerna, skapade från embryon som blivit över vid provrörsbefruktningar, vara den enda framkomliga vägen trots sina etiska komplikationer.

George Bushs förbud för forskning

Patrik Brundin menar att mycket av forskningen kring s.k. adulta stamceller har hamnat i en återvändsgränd.

på embryonala stamceller med federala medel har fått absurda följder i USA. Statliga universitet som fått privata anslag för sådan forskning måste bedriva den i helt separata laboratorier, för att inte misstänkas för att låta en enda gnutta federalt bekostad el och värme gå till dessa lokaler.

Trots denna broms finns det ändå nu mellan 50 och 100 s.k. stamcellinjer utvecklade, varav somliga inriktats speciellt på forskning om enskilda sjukdomar. Patrik Brundin och Stephen Minger förbereder en stor gemensam EU-ansökan för forskning inriktad på tre sjukdomar. En av dessa är den svåra hjärnsjukdomen Huntingtons sjukdom, som lundagruppen om ansökan beviljas kommer att specialisera sig på.

INGELA BJÖRCK

FOTNOT: "En ny kropp" är titeln på den kommande boken, tillkommen inom ramarna för Swegenes och Wallenbergkonsortiets etikforskningsprogram. Patrik Brundin och hans kollega **Lena Larsson** skriver om de stora orden och snabba kursändringarna inom stamcells-forskningen på området, medan Susanne Lundin redogör för hur stamcellsforskare diskuterar frågor om individ och samhälle. Boken innehåller också bidrag av lundaetnologen **Malin Ideland** om mediernas förhoppningar och skräckvisioner, samt av omvårdnadsforskaren från LU **Peter Hagell** om behandlingen vid Parkinsons sjukdom. Boken innehåller också bidrag av lundaetnologen Malin Ideland om mediernas förhoppningar och skräckvisioner, samt av omvårdnadsforskaren från LU **Peter Hagell** om behandlingen vid Parkinsons sjukdom. Övriga författare kommer från Köpenhamns universitet, Bergens universitet och Humboldt-universitet i Berlin.

Vattenfall bidrar med doktorander

Institutet för ekonomisk forskning vid Ekonomihögskolan har ingått ytterligare ett s.k. Learning Partnership. Denna gång med Vattenfall AB som finansierar två doktorander under fyra år med placering på Institutionen för informatik. Det blir det tredje Learning Partnership som Institutet nu sluter med näringslivet. Det första var med SCA Packaging, som pågått flera år och även berör LTH. Det andra slöts tidigare i år med Trelleborg AB. Med Vattenfalls två nya doktorander innebär det att sammanlagt 12 forskare på Ekonomihögskolan är sysselsatta inom dessa partnerskap.

GIS får laboratorium

Universitetets GIS-centrum – Centrum för Geografiska Informationssystem – har länge erbjudit service till studenter, lärare och forskare som vill arbeta med digitala, interaktiva kartor. Nu kan dessa även erbjudas arbetsplatser. Den 27 oktober invigdes GIS-lab av LU:s rektor **Göran Bexell**.

GIS-lab omfattar sjutton arbetsplatser utrustade med kraftfulla datorer, färgskrivare och scanner. I datorerna finns all den programvara man behöver för GIS inlagd. Lokalen ligger i Gamla Farmakologen – numera Geocentrum 1. Laboratoriet blev möjligt genom en donation från Sparbanksstiftelsen Skåne.

– Universitetets anställda kan fritt utnyttja GIS-lab, säger GIS-centrums förstandare **Petter Pilesjö**. Antalet timmar per vecka som det bokas för sådan verksamhet är öppet och kommer att styras av efterfrågan. GIS-centrum kommer att erbjuda handledning på dessa tider. GIS-lab är också en resurs för hela regionen och kan nyttjas av intressenter utanför universitet. Dessutom kommer laboratoriet att användas i vår kursverksamhet.

I lagom tid till invigningen blev också ett nytt avtal med Lantmäteristyrelsen klart. Det innebär att praktiskt taget alla svenska kartor nu fritt kan användas av lärare och forskare. Eftersom alla moderna kartor är digitala innebär det nya spännande möjligheter att med GIS-metodiken skaffa sig nya kunskaper – nya och oväntade samband kan karläggas när olika digitala kartor läggs "på varandra" och samkörs. Metoden kan användas inom alla discipliner från humaniora till naturvetenskap.

Befodringsreformen:

En påse innehållslös symbolik

FÖR ETT TAG SEDAN sedan fick jag ett brev från Lunds universitet med besked om ny och måttfullt högre lön. Det var glädjande förstås. Något häpen blev jag dock då min anställningsform angavs att vara ”Professor, befordrad”. Jag som hade gått runt och trott att jag hade befordrats till professor insåg nu att jag hade befordrats till befordrad professor!

Jag skrev förstås till mitt kansli och bad om rättelse. Jag anförde att det i högskoleförordningen inte någonstans står talat om två olika kategorier professorer, bara om två olika sätt att bli professor, det ena genom befordran, det andra genom att söka en utlyst professorstjänst. I båda fallen blir resultatet ett och detsamma: professor tout court.

DÄRMED TRODDE JAG saken var ur världen. Nu har jag emellertid genom min prefekt meddelats att det åtminstone vid Lunds universitet har inrättats en ny tjänstetitel, nämligen ”befordrad

professor”. Att döma av den beskedliga forskningstid som ingår i anställningen bedöms en sådan ”befordrad professor” vara mindre intressant som forskare än sina ”riktiga” professorskolleger. Å andra sidan tycks samma så kallade befordrade professorer vara skickligare pedagoger än de ”riktiga” professorerna; de förra ska i alla fall bemannas som lektorer med samma skyldighet att undervisa på grundutbildningen som lektorer (och därmed med rätt till övertidsersättning – kors i taket!).

SOM EN AV DE FÖRSTA vid Lunds universitet befordrades jag till vad jag då trodde var den hedersamma och arbetsmässigt intressanta anställningen som professor. Jag installerades med pompa och ståt tillsammans med ett tjugotal andra, varav några katter bland hermelineerna av min typ. Jag ombads till och med hålla installationsföreläsningen och var ganska stolt (fast inte lika stolt som min

Professorsinstallation – vad betyder den, undrar insändarskribenten.

mor som fick ta lugnande piller för att övervara tillställningen).

Sedan jag för fem år sedan befordrades till vad jag då trodde var professor har jag med tålmod och jämnmod inväntat den dag då jag skulle bli professor på riktigt. Jag har forskat och handlett doktorander fram till examen. Jag har deltagit i forskningsprojekt och administrerat forskarutbildning. Jag har publicerat artiklar och låtit bli att räkna övertidstimmar. Detta har jag gjort i den goda tro att jag var professor med

SVAR ”Du kan känna dig hedrad av att ha fått titeln” –

BÄSTE BJÖRN, jag blev förvånad, när jag läste ditt inlägg, inte för att det är välformulerat utan på grund av en del uppgifter i det. Kärnfrågan är, om det vid Lunds universitet görs någon skillnad mellan professorer i den meningen att det skiljs mellan dem som blivit professorer genom befordran respektive genom att ha i konkurrens ha fått en utlyst anställning som professor.

Vår huvudinriktning är – till skillnad från vissa andra universitet – att inte göra någon åtskillnad mellan professorer. Jag har t.ex. själv infört att vi vid rapporteringen av nya professorer till universitetsstyrelsen inte skiljer mellan de två sätten att bli professor.

UPPGIFTEN ATT DET vid Lunds universitet skulle ha införts en ny tjänstetitel, ”befordrad professor”, gjorde mig minst sagt förbryllad. Det finns ingen

sådan ny tjänstetitel, bland annat eftersom det strider mot vår policy. Jag har emellertid fått uppgiften att det i samband med att ett nytt personaladministrativt system också beslutades om en befattningskod med benämning ”Professor, befordrad”. Detta för att underlätta framtagande av bl.a. ”Statistik över befordringsreformen” till universitetsstyrelsen. Detta beslut återkallades sedermera, vilket innebär att ingen idag har titeln ”Professor, befordrad”, inte ens i de administrativa rutinerna.

VID KONTROLL I löneregistren visar det sig dock att Björn Larsson under tiden 2000-10-01—2001-02-28 ändå innehåft beteckningen ”Professor, befordrad”, vilket nu är tillrättat. Den felaktiga registreringen beklagas av berörd enhet. I fortsättningen skall du slippa detta.

När denna reform beslöts av riksdagen beviljades tyvärr inga extra medel, ganska upprörande. Skulle vi direkt ha höjt lön och ändrat arbetsvillkor för alla befordrade professorer hade universitetet fått en betydande merkostnad.

EFTERSOM VI INTE lever i en drömvärld utan i realiteternas värld, och eftersom vi ändå vill att det skall visa sig inte bara i titel utan också med lön och anställning har vi därför inga realistiska alternativ utöver dem som vi satt som mål, nämligen att skillnaderna på sikt skall utjämnas.

Dock finns numera inga ”normalvillkor” för en professor. Lön och tjänstgöring skall bestämmas individuellt. Det är ganska olika inom LU, beroende främst på ekonomiska och arbetsmässiga möjligheter.

En sak kan du känna dig helt säker

lika rättigheter och skyldigheter som alla andra professorer.

I dag tycker jag mig ha förstått att titeln, nya arbetsvillkor, högre lön och installation med fanor och orkester bara var ett tomt spel för gallerierna, ett sätt att slå dunster i naiva akademiker för att de ska vara beredda att utan ytterligare ersättning arbeta ännu mer för att meritera sig och vara en tillgång för Lunds universitet.

Min fråga är nu om Lunds universitet verkligen menar att man kan köpa duktiga akademikers engagemang och slit för en påse innehållslös symbolik. Eller om man så till den milda grad kan underminera en reform som i stort sett alla ställde sig positiva till? Jag skulle naturligtvis önska att någon ansvarig vid Lunds universitet kunde tala om att jag har missuppfattat alltihop från början till slut och att jag sannolikt är så naiv som jag här föregivit mig att vara. Men möjligen borde frågan snarare ställas till arbetsdomstolen eller utbildningsdepartementet, den om de två professorstyperna alltså.

BJÖRN LARSSON
ROMANSKA INSTITUTIONEN

på. Kraven på att bli befördrad professor håller vi mycket högt, och det är inte ovanligt att ansökningar inte beviljas. Du kan därför känna dig hedrad av att ha fått titeln och bara den utmärkelsen är värd en ceremoni. Men självklart räcker det inte med en titel och därför arbetas det på successiva förändringar.

DETTA ÄR BARA EN kommentar till ditt inlägg. Du blir nog inte gladare av det. En tröst kan vara att du måhända fått några uppslag till din nästa roman, som vi väntar på. Om det finns ett inslag i denna om en stolt men sedermera desillusionerad son, som installationsföreläser för en pillerlugnad mor och många andra i universitetsaulans högtidsföreläsning, ja då vet vi bakgrunden.

GÖRAN BEXELL
REKTOR

Inte så dumt att gå handledarkurs

För snart ett år sedan beslutade rektor att alla som handleder doktorander skulle ha gått någon form av behörighetsgivande utbildning före den 1 januari 2005. Beslutet väckte visst rabalder. Ska erfarna handledare verkligen behöva gå på kurs för att få fortsätta göra det jobb som de gjort i många år, frågade sig en del. LUM sökte upp några som gått UCLUs handledarkurs för att höra vad kursen gett dem.

Lil Valentin är professor i obstetrik och har sin arbetsplats vid Malmös universitetssjukhus. Hon har handledt doktorander i snart 15 år och när hon anmälde sig till UCLUs två-dagarskurs var hon ganska kritisk till att behöva "sitta av" en kurs för att få fortsätta handleda. Vad är detta för ett påhitt, tänkte hon, men nu i efterhand tycker hon att kursen var både lärorik och trevlig.

– Jag hade visserligen fått en del handledarutbildning genom docentkursen, men den här två-dagarskursen gav insikt i vissa strukturer som jag inte kände till tidigare, säger Lil Valentin. Nu vet jag bättre vart jag ska vända mig om det dyker upp problem.

Den största behållningen med kursen tycker hon trots allt var inblicken i hur man arbetar på andra håll inom universitetet.

– Som klinisk forskare känner jag ofta mycket liten samhörighet med universitetet eftersom jag nästan inte har någon kontakt med andra delar av lärosätet.

Hon tycker att det var särskilt intressant att höra om hur det vid en del institutioner finns ett lärarkollegium för råd och stöd i olika frågor. Det är något som hon skulle vilja införa vid sin egen institution.

Geologen Mats Eriksson disputerade för fyra år sedan och är för första gången huvudhandledare åt en doktorand och biträdande handledare åt en annan. Precis som Lil Valentin tyckte han att det var bra att träffa doktorandombudsmannen och få information om doktorandernas rättigheter, men så mycket bättre som handledare undrar han om han blev.

Mats Eriksson undrar om han blev så mycket bättre...

– Kanske hade det varit mer produktivt för mina doktorander om jag ägnat två dagar åt dem istället, säger han.

Mats Eriksson talar sig varm om UCLUs docentkurs som han tycker gav en bättre inblick i den problematik som finns mellan handledare och doktorander. Men på docentkursen träffade han bara universitetsanställda som var i samma sits som han själv så det blev mycket fokus på anställningar och anslag. I jämförelse var den aktuella handledarkursen en bättre mötesplats för där träffades handledare i alla åldrar och positioner.

Jan Hellberg är en av dem som håller i UCLUs behörighetsgivande handledarkurs. Efter rektorsbeslutet att alla handledare måste ha gått någon form av utbildning för att få fortsätta handleda, så välldes anmälningarna in.

– Vi hade planerat tre kurstillfällen i våras men fick dubblera alla tre, berättar han. Nu har ungefär 160 av universitetets cirka 1000 handledare gått kursen, men i höst har anmälningarna sinat.

– Det är områdena som avgör vilken typ av behörighet som gäller och vid det här laget har många områden kommit igång med egna utbildningar, säger Jan Hellberg.

Han ser UCLUs tvådagarskurs som en startpunkt och som ett diskussionsforum för handledare, men påpekar att utbildningen egentligen är alldeles för kort.

– Många som har gått kursen vill ha mer stöd inför själva handledningstillfället, säger han, men det hinns inte med på två dagar.

ULRIKA OREDSSON

FOTNOT: Bakgrunden till beslutet om obligatorisk handledarutbildning är bland annat att Högskoleverket föreskriver att universitetet ska ordna utbildning av handledare. Utvecklingen av forskarutbildningen är även ett led i universitetets kvalitetsarbete.

Annons

● Disputationer

5 nov:

Erik Lind i fysik: "Tunneling based electronic devices". Kl 13.15 i hörsal B, Fysiska institutionen, Lund.

11 nov:

Agneta Abrahamsson i folkhälsovetenskap: "Addressing smoking during pregnancy. The challenge to start from the woman's view". Kl 13.00 i Jubileumsaulan, Medicinskt forskningscentrum, Malmö. **Lenart Hellström i statsvetenskap:** "Willy Brandt och Berlinfrågan. En studie i kontinuiteten i Brandts politiska tänkande i Berlinfrågan". Kl 10.15 i Edens hörsal, Lund.

12 nov:

Catarina Nordander i yrkes- och miljömedicin: "Work-related musculoskeletal disorders – exposure assessment and gender aspects". Kl 9.15 i föreläsningssal F3, Universitetssjukhuset i Lund. **Erland W. Schubert i psykiatrisk epidemiologi:** "Mental health and neurobehavioral function in young adult offspring of women with a history of psychosis and control offspring". Kl 13.00 i Segerfalksalen, BMC, Lund. **Ingrid Teige i medicinsk**

inflammationsforskning: "Regulation of CNS inflammation upon T cell interaction with CNS resident cells". Kl 13.00 i GK-salen, BMC, Lund. **Sandra Matic i växtfysiologi:** "Macromolecular interactions. Regulatory consequences on carbohydrate metabolism". Kl 10.00 i föreläsningssalen på Institutionen för cell- och organismbiologi, Lund.

Eva Samsøe i fysik: "Laser diode systems for photodynamic therapy and medical diagnostics". Kl 13.15 i hörsal B, Fysiska institutionen, Lund. **John Algers i polymerteknologi:** "Free volume depth profiling at polymer surfaces and interfaces". Kl 13.15 i sal KC, Lund.

13 nov:

Karin Bryskhe i fysikalisk kemi: "Formation of block copolymer and surfactant vesicles". Kl 10.15 i hörsal A, KC, Lund. **Magnus Nilsson i litteraturvetenskap:** "Mångtydigheternas klarhet. Om ironier hos Torgny Lindgren från *Skolbagateller till Hummelhonung*". Kl 10.15 i Edens hörsal, Paradisgatan 5, Lund. **Anna-Lena Göransson i svenska med didaktisk inriktning:** "Brandvägg. Ord och handling i en yrkesutbildning". Kl 10.15 i sal E122, Malmö högskola, Munkhättegratan 3.

18 nov:

Annons

Eva Horneij i sjukgymnastik: "Early prevention of non-specific neck, shoulder and back disorders in home-care personnel. Assessments, predictors of sick leave and intervention". Kl 9.15 i Auditoriet, Kulturen i Lund.

19 nov:

Ruta Aldonyte i experimentell medicin: "Chronic obstructive pulmonary disease: Role of Alpha-1-antitrypsin". Kl 13.00 i aulan, ing 35, Universitetssjukhuset i Malmö.

20 nov:

Johan Persson i anesthesiologi och intensivvård: "Physiological and clinical aspects of change in microvascular permeability". Kl 9.00 Segerfalksalen, Wallenberg Neurocentrum, Lund.

Följande disputationer har ägt rum:

Marie Hübel i vårdvetenskap: "An adolescent boy with autism and his housing and care situation during 3.5 years. The staff's pedagogical work and personal experiences".

Christina Samuelsson i logopedi: "Prosody in Swedish children with language impairment. Perceptual, acoustic and interactional aspects".

Anna Kristensson Ekwall i vårdvetenskap: "Informal caregiving at old age. Content, coping, difficulties and satisfaction".

Marie Ryding i öron- näs- och halssjukdomar: "Long-term Follow-up after Otitis media in childhood".

Hans-Olof Nilsson i medicinsk mikrobiologi: "Enteric helicobacter and H. pylori in chronic inflammation and cancer of the hepatobiliary tract and pancreas".

Anders Jepsson i socialmedicin: "Decentralization and national health policy implementation in Uganda – a problematic process".

Monika Westling i arbetsterapi: "Work after stroke. Well-being, life satisfaction, subjective aspects of work, and indicators for return to work".

Mats Jacobsson i litteraturvetenskap: "Dylan i 60-talet. Tematiken i Bob Dylans sångtexter och dikter 1961-67".

Christina Brackmann i förbränningsfysik: "Development and application of rotational coherent anti-stokes raman spectroscopy and laser-induced fluorescence for combustion diagnostics".

Jenny Lindberg Yilmaz i tillämpad biokemi: "Abiotic stress tolerance – metabolic and physiological effects of compatible solutes and calmodulin on *e.coli* and tobacco".

Mei Wang i livsmedelshygien: "Characterization of the intestinal microbiota by DNA-based methods".

Jörgen Gustafsson i rehabiliteringsteknik: "Optics for low vision enabling".

Eivor Lindstedt i engelska med litteraturvetenskaplig inriktning: "John Cowper Powys: Displacements of voice and genre".

Ola Stenlås i värme- och kraftteknik med inriktning mot förbränningsmotorer: "On the impact of piston motion and in-cylinder charge composition on energy release, auto ignition and emission formation in premixed charge internal combustion engines".

Arne Ingemansson i mekanisk teknologi och verktygsmaskiner med inriktning mot robotteknik: "On reduction of production disturbances in manufacturing systems based on discrete-event simulation".

Alejandra Vásquez Moreno i livsmedelshygien: "Systematics of *Lactobacillus* spp. Of probiotic potential".

Caj Strandberg i praktisk filosofi: "Moral reality. A defence of moral realism".

Cecilia Kepka i biokemi: "Integration of aqueous two-phase systems into recovery processes for biomolecules. **Kasper Planeta**

Jensen i teoretisk kemi: "Theoretical aspects of tetrapyrrole biochemistry". **Martin Stjernman i zoologisk ekologi:** "Causes and consequences of blood parasite infections in birds".

Mia Rönnmar i civilrätt: "Arbetsledningsrätt och arbetskyldighet. En komparativ studie av kvalitativ flexibilitet i svensk, engelsk och tysk kontext".

Sandra Fernández C. i kulturgeografi och ekonomisk geografi: "Farewell to the peasantry? (Post)modernisering rural Mexico – The case of the ejido peasants in the Isthmus of Tehuantepec".

Jakob Danne-skiold-Samsøe i idé- och lärdoms historia: "Muses and patrons. Cultures of natural philosophy in seveneenth-century scandinavia".

Per Ellsberger i civilrätt: "Pantlån – om ränta och värdepappersrättsliga konflikter i pantbankernas kreditgivning".

Annons

● Stipendier & anslag

Av utrymmesbrist har LUM inte någon information om stipendier & forskningsanslag. Aktuella listor hittas däremot på www.eken.lu.se/stipendier och www.lu.se/instsek/EU:eu.html

● Tjänster

Doktorand i industriell näringslära och livsmedelskemi. Ref nr 1444, ans 12 nov. Info 046-2229738.

Doktorand i fysik (TEFAFF00). Ref nr 1422, ans 15 nov. Info 046-2223637.

Doktorand i kemi, inriktning mot analytisk kemi. Ref nr 4486, ans 15 nov. Info 046-2227582.

Doktorand i kemi, inriktning mot analytisk kemi. Ref nr 4515, ans 15 nov. Info 046-2227582.

Doktorand i företagsekonomi. Ref nr IEF 56, ans 19 nov. Info 046-2228581.

Doktorand i experimentell diabetesforskning. Ref nr 4552, ans 19 nov. Info 046-2228581.

Utbildningsbidrag i biologi, inriktning mot genetik. Ref nr 620, ans 22 nov. Info 046-2228373.

Utbildningsbidrag i biologi, inriktning mot genetik. Ref nr 619, ans 22 nov. Info 046-2228373.

Två (2) utbildningsbidrag i Geobiosfärvetenskap med inriktning mot berggrundsgeologi. Ref nr 569 ans 29 nov och ref nr 570 ans 4 apr 2005. Info 046-2227869.

● Det händer vid Lunds universitet
se vidare www.lu.se/kalendarium

9/11 Filosoficirkeln. "Djurhållning och moral", Bo Algers. Kl 19.30 i Lunds universitets aula. För mer information www.folkuniversitetet.se.

10/11 Seminarium. "Innovation & Miljö 2004 – Hur finansieras affärsidéer inom miljöområdet?". Seminariet vänder sig till studerande, doktorander och forskare, samt personer verksamma inom inkubatormiljöer och riskkapitalområdet. Kl 14.00 Malmö Incubator. Arr Øresund Environment Academy / MINC / Sustainable Business Hub. Info +45 35 324081 eller www.oresund-environment.org.

13/11 Humanioraföreläsning. Spanska avdelningen av Romanska institutionen har en heldag om colombianskt litteratur – på spanska. Ett samarrangemang med colombianska ambassaden och Spansk lärarföreningen i Södra Sverige. Kl 9.30-15.30 på Språk- och litteraturcentrum, Helgonabacken 12, Lund.

15-16/11 Seminarium. För ledare och medarbetare i Öresundsregionens kulturinstitutioner och kulturförvaltningar. Arr Köpenhamns universi-

tet, Lunds universitet, Malmö högskola och Roskilde universitetscenter. Info Ole Krarup Jensen (okj@fak.hum.ku.dk)

15/11 Litterär afton "Ordet som kropp – modernistisk grafisk poesi och dess historiska bakgrund", Lennart Nyberg, universitetslektor på Engelska institutionen. Kl 19.00 i entréhallen på SOL-centrum (Språk- och litteraturcentrum), Helgonabacken 12, Lund.

16/11 Konferens. "Den sexualiserade människan. Frigörelse eller exploatering?". Konferensen är öppen och vänder sig till forskarsamhället, beslutsfattare och allmänheten. Arr Vetenskapsrådets kommitté för genusforskning. Kl 9.30-16.30 på Norra Latin i Stockholm. Info Pia Siirala, Vetenskapsrådet, pia.siirala@vr.se eller Vera Novakova, Vetenskapsrådet, vera.novakova@vr.se

16/11 Filosoficirkeln. "Moral i djurriket", Dennis Hasselquist. Kl 19.30-21.00 i universitetets aula. Info www.folkuniversitetet.se

17/11 Stora IT-dagen. LDC (Lunds

Data Central) ordnar för 20:e gången en temadag kring IT-frågor, nätverk mm. Genom samverkan med Upphandlingsgruppen vid UPV blir det också programpunkter kring upphandling och resor mm. I år är arrangemanget större än tidigare och det blir parallella sessioner under en del av dagen. Kl 9.00-16.30 Kårhuset vid LTH, John Ericssons väg 3 i Lund. Info www ldc.lu.se/itdag/

17/11 Lunchseminarium. Tentamenslös litteraturhistoria, Paul Tenngart, lektor, Litteraturvetenskapliga institutionen. Kl 12.15-13.00 i UCLUs seminarium, Tornavägen 9 B, Lund. Info www.uclu.lu.se

17/11 Semiotikseminariet. Lyon post festum: Ett ekologiskt närmande till piktoralitet. Sara Lenninger kring föredag på semiotikkongressen i Lyon i juli. Kl 16.15-19.00 på Avdelningen för semiotik, Wrangel, sal 117, Biskopsgatan 5, Lund. Info www.arthist.lu.se/kultsem/semsem/semsem_ht04.html

18/11 Nanoteknologi i kulturens tjänst. Professor Piero Baglioni från Universitetet i Florens arbetar med nanoteknologi för att restaurera konstföremål (fresker, papper, trä). Han föreläser om "Nanosciences for conservation of Cultural Heritage". Kl 16.30-19.00 i Kulturens hörsal. Info www.ykoll.fkem1.lu.se/program/scientific.asp

19/11 Seminarium. "Learning in Aviation Training (LiAT). Lärande Lund tillsammans med Svenskt Centrum för flygforskning inbjuder intresserade att delta i ett seminarium som kommer att ta upp synpunkter och diskussioner kring lärande inom olika flygrelaterade utbildningar. Anmälan senast den 12 nov till anmalan@ll.lu.se Kl 13.00-17.00 på Pedagogiska institutionen, Allhelgona kyrkog. 14, sal M 128, Lund. Info www.ll.lu.se.

23/11 Filosoficirkeln. "Perspektiv på barns moral", Michael Tholander. Kl 19.30-21.00 i universitetets aula. Info www.folkuniversitetet.se

24/11 Föredrag. Tecken i natur respektive kultur: Några reflektioner kring ekosemiotik, selektionsteori och modernitet. Besök av Alf Hornborg, professor i kulturekologi. Kl 16.15-19.00 på Avdelningen för semiotik, Wrangel, sal 117, Biskopsgatan 5, Lund.

26-27/11 5th Swedish Bioinformatics Workshop. För mer information, www.mva.org/composite-1109thm

26-28/11 Kultur- och vetenskapskonferens Third Space Seminar. Tema för årets konferens är "Examining the Law". Lagen spänner över sig ett vitt område från gudomliga budord

till försvaret av mänskliga rättigheter. Arr Malmö högskola, Lunds universitet, Malmö stad och Lunds kom-mun. Info www.thirdspaceseminar.org

26/11 Seminarium. "Mechanisms of metalloloid tolerance in yeast". Research seminar by dr. Markus Tamas, Dept. Cell & molecular biologi, Göteborgs universitet. För information, se www.biol.lu.se/cellorgbiol/

26/11 Kriminalvetenskapligt seminarium. "I skandalernas spår – det svenska fallet", Patrik Johansson, Göteborgs universitet. Kl 10.15-12.00 på Sociologiska institutionen, konferensrum 2, Lund.

26/11 Seminarium. "Changing Practices: the Enhancement of Teaching and Learning in Universities", Paul Trowler. Info www.ll.lu.se/Seminarier.htm eller www.lancs.ac.uk/staff/trowler/cv.htm Kl 13.00-16.00 Lärande Lund, Hus M, Valvet, rum 138, Lund.

26/11 Filosoficirkeln. "Att utöva och utsättas för utilitarism", Torbjörn Tännsjö. Kl 19.30-21.00 i universitetets aula. För mer information www.folkuniversitetet.se

1/12 Lunchseminarium. "Lärande i det ikt-medierade universitetet: Ett forsknings- och utvecklingsprojekt i internationaliserings tecken", Birgitta Nordén, Director of Distance Education GEYC vid Internationella miljöinstitutet. Kl 12.15-13.00 i UCLUs seminarium, Tornavägen 9 B, Lund. Info www.uclu.lu.se

1/12 Läsningar: Ricœurs om metaforen. Gemensamt studium av Ricœurs retorikbok. Kl 16.15-19.00 Avdelningen för semiotik, Wrangel, sal 117, Biskopsgatan 5, Lund. Info www.arthist.lu.se/kultsem/semsem/semsem_ht04.html

3/12 Idéseminarium. "Improving our teaching through critical and appreciatiav reflection", David Baume, higher education researcher. Kl 13.15-16.00 i UCLUs utbildningslokal, Tornavägen 11, Lund. Information www.uclu.lu.se

7/12 Filosoficirkeln. "Rätt och moral", Kjell-Åke Modeér. Kl 19.30 i universitetets aula. Information www.folkuniversitetet.se

8/12 Lunchseminarium. "Forum för tankar? Erfarenheter av och reflektioner kring användandet av en nätbaserad anslagstavla i grundutbildningen", Birgitta Andersson och Maria Nilsson, Centrum för genusvetenskap. Kl 12.15-13.00 i UCLUs seminarium, Tornavägen 9b, Lund

Annons

FOTO: PETRA FRANCKE

Athen igen

Spänningen var stor när namnet på det nya jättelika studentkaféet på AF skulle avslöjas vid en särskild namngivningsceremoni den 4 oktober. Vad skulle kunna mäta sig med det legendariska kafénamnet Aten? Inget, visade det sig när rektor **Göran Bexell** lät tackelsen falla från en namnplakett där det stod präntat just Athen. Fast med h då – så stavades det tydligen inte förr.

Någon vecka senare slog kaféet upp portarna för allmänheten. På de 700 kvadratmeterna kan nu 400 gäster läsa, fika, koppla upp sig, surfa, lyssna på musik eller ta del av föredrag och uppträdanden. Athen håller öppet alla dagar, 9–22 på vardagar och 11–15 under helger. Kaféet har enklare förtäring och även utskänkningstillstånd. Genom kaféet när man även Akademibokhandelns filial.

Inga pengar till jul

Löneförhandlingarna är kraftigt försenade. De centrala förhandlingarna mellan arbetsgivarverket och fackförbunden var vid LUMs presstopp ännu inte är i hamn. Först när det är klart på central nivå kan löneförhandlingarna starta vid Lunds universitet.

– Eftersom det är besparingstider kan även de lokala förhandlingarna gå trögt, varnar universitetets personalförhållanden **Staffan Svensson**.

Tidigast i februari eller mars tror han att de anställda vid Lunds universitet kan få se några förändringar i lönekuverten. Särskilt stora lär de dock inte bli.

ÅSA HÅKANSSON, doktorand i livsmedelsteknologi, har vunnit Medicon Valley Academy's pris – Medicon Valley Poster Award – för bästa poster på BioTech Forum Science Conference. Åsa fick priset för en utmärkt och precis förmedling av sin forskning inom gränsområdet mellan livsmedel och medicin. Priset är sponsrat av Läkemedelscentrum vid Lunds universitet.

SVEN AXÄTER, professor vid LTH, har utsetts till mottagare av 2005 års Harold Larnder Memorial Prize, som delas ut årligen av Kanadas förening för operationsanalys.

MÅNS MAGNUSSON har fått Amanda och Per Algot Mångbergs pris från Umeå universitet för sina studier av balanssystemet och sin utveckling av nya test och behandlingsmetoder. Magnusson är professor i öron-, näs- och halssjukdomar och ansvarig för balanslaboratoriet vid Universitetssjukhuset i Lund.

HANS-UNO BENGTTSSON, lektor i teoretisk fysik, får 50.000 kronor av Kungliga Vetenskapsrådet i Uppsala. Han har utsetts till årets pristagare för "populärvetenskaplig insats av utmärkt kvalitet".

NYA PROFESSORER

Anställning av **Ricardo Laurini** som adjungerad professor i perinatal utvecklingspatologi, **Theodor van Veen** som professor i experimentell oftalmologi. Befordran av **Torben Christensen** till professor i naturgeografi och **Åke Oldberg** till professor i medicinsk molekylärbiologi.

TIDSKRIFTEN FRONESIS har tilldelats utmärkelsen "Årets kulturtidskrift 2004", av Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter. En del av motiveringen löd: "Som förnyare av den ideologiska debatten och med sina intellektuella kvaliteter har Fronesis kommit att bli angelägen läsning för breda grupper av samhällspolitiskt intresserade." Bakom tidskriften står bl.a. **Magnus Wennerhag** och **Hanna Pettersson**, bägge verksamma vid LU, som doktorander i sociologi respektive juridik.

ÅRETS INNOVATIONSPRIS. Sune och **Katarina Svanberg** samt **Stefan Andersson-Engels** får

Katarina Svanberg

årets innovationspris av stiftelsen Skapa. Forskarna får priset för upptäckningen av ett sätt att upptäcka och behandla tumörer med hjälp av laserljus. Metoden kan användas både för hudtumörer och tumörer inuti kroppen. Sune Svanberg och Stefan Andersson-Engels kommer från LTH medan Katarina Svanberg kommer från Medicinska fakulteten.

BIRGITTA NYSTRÖM, professor i civilrätt, ska utreda hur de fackliga organisationerna ska få bättre möjlighet att bevaka hur kollektivavtalen efterlevs, även då organisation saknar medlemmar på en arbetsplats. Utredningsuppdraget ska var klart den 29 april 2005.

PER RUNESSON,

som nyligen befordrats till professor vid LTH, rankas på 13:e plats bland de bästa forskarna i världen inom programvaruteknik i en artikel som publiceras i "Journal of Systems and Software" under hösten.

MARCUS ALDÉN, professor vid LTH, har valts in i Kungliga Vetenskapsakademiens tekniska klass.

Bertil och Kerstin Andersén.

IDROTTLÄRARNNA Bertil och Kerstin Andersén har fått Lunds Universitetshistoriska Sällsksaps pris år 2004.

Priset på 25.000 kronor tilldelas dem för deras bidrag till idrotten, gymnastiken och hälsan för studenter och anställda vid Lunds universitet genom mångårigt, skickligt och entusiastiskt arbete i Palaestra och senare Gerdahallen, landets största motionsanläggning.

Priset överlämnades av Sällskapets ordförande, professor **Håkan Westling**, på Tegnérdagen den 4 oktober vid en sammankomst i universitetets tidigare gymnastiksal Palaestra med temat "En sund själ i en sund kropp".

Det var andra gången som priset delades ut. Den förste pristagaren var lundafotografen **Per Lindström**.

Klas Flärdh, Erik Renström och William Agace.

MOLEKYLÄRBIOLOGISK forskning får nära 740 000 kr i utrustningsanslag från Carl Tesdorps stiftelse. Anslaget går till diabetesforskaren **Erik Renström**, immunologen **William Agace** och mikrobiologen **Klas Flärdh**. Deras respektive forskningsområden är insulinets frisättning från bukspottkörteln, T-cellerna (en del av kroppens immunförsvar) och deras förflyttningar i kroppen, samt bakteriers cellstruktur och celledelning.

Lyckad comeback för litteratursällskapet

Vilken comeback! Nygamla Lundensiska litteratursällskapets första litterära afton lockade ett 80-tal personer till SOL-centrums foajé.

– Det finns ett sug. Vi satsar på en bred profil och tänker inte bara bjuda in författare och forskare utan alla möjliga personer som har något att säga om litteratur, berättar ordförande **Karin Nykvist**, lektor i litteraturvetenskap.

Lundensiska litteratursällskapet bildades 1930 av en exklusiv samling, bl.a. författaren Hjalmar Gullberg. Genom åren hölls litterära aftnar med en rad kända författare

och forskare. Gästboken vittnar om detta.

– T.S. Eliot flögs hit i ett moskitoplan 1942, över barriären mitt under kriget. Han var i Stockholm och sällskapet passade på att bjuda in honom, berättar **Anders Mortensen**, forskarasistent som tillsammans med **Per Erik Ljung**, **Karin Nykvist**, **Lars Gustaf Andersson** och **Katarina Bernhardsson** har återuppväckt sällskapet som insomnade 1977.

Man fick idén under en fest där också professor emeritus **Carl Fehrman** deltog. Han erinrade sig att han hade sällskapets gamla böcker och överlämnade förutom

gästboken en bankbok med 5.000 kronor!

Bland föreläsarna genom åren märks bland författarna Vilhelm Moberg, Johannes Edfeldt, Lars Ahlin, Frans G. Bengtsson och Tage Aurell och bland litteraturvetarna Northrop Frye och Fredrik Böök.

Tre till fyra litterära aftnar per termin planeras, öppna för alla intresserade. Först ut häromveckan var **Ingrid Elam** och **Eva Haettner Aurelius** som pratade om den moderna läsarens födelse.

BRITTA COLLBERG

Fler litteraturaftnar

Den 15 november kl 19 pratar **Lennart Nyberg** om "Ordet som kropp – modernistisk, grafisk poesi." I december planeras en afton kring – dock inte med – nobelpristagaren **Elfriede Jelinek**. Allt sker i SOL-centrums foajé, som normalt har kvällsstängt men välvilligt har öppnat sina dörrar för litteraturvännerna.

VR ombeds granska Kärfve

Rektor Göran Bexell begär nu att Vetenskapsrådet utreder om sociologidocenten Eva Kärfve brutit mot god forskningssed i sin kritik av göteborgsläkaren Christopher Gillbergs dampforskning.

Tidigare har tre läkare, däribland Gillbergs kollega **Peder Rasmussen**, i brev till rektor angripit Kärfve och krävt att hennes förfarande utreds. Sedan en fjärde person, överläkaren **Elisabeth Fernell**, Stockholm, sållat sig till kritiken har rektor nu alltså begärt att Vetenskapsrådet åtar sig att utreda frågan om Kärfve gjort sig skyldig till "oredlighet i forskning".

Starkt försvar

Eva Kärfves kollega, sociologiprofessorn **Thomas Brante**, hade redan i september i en lång skrivelse till rektor gått igenom läkarnas kritik. Skrivelsen utmynnar i ett starkt försvar av Eva Kärfve som forskare och debattör. Hon har inte bara rätt utan en forskningsetisk skyldighet att anmäla forskning som hon misstänker inte bedrivits på ett korrekt sätt, vilket var fallet med Göteborgsforskarnas dampstudie, hävdar Brante.

Han påpekar också att lä-

karna riktat kritik av personlig karaktär mot Kärfve, som att hon använt ett diskutabelt språkbruk, uppvisat en opassande attityd och bristande respekt mot dampforskarna. Brante räknar upp en lång rad nedsättande omdömen om Kärfve som Peder Rasmussen faller i sin anmälan. Brante konstaterar att Eva Kärfves "nedsättande kommentarer" är en mild västanfläkt jämfört med den orkan av tillmälen hon utsatts för av Gillberggruppen.

Öppenhet och beredvillighet till intellektuell debatt och kritik är kärnan i all vetenskap. Mobilisering av personer i maktpositioner i syfte att tysta en opponent är inte förenligt med vetenskapens etik, slutar Thomas Brante. Skrivelsen har skickats för kännedom till regeringen, Utbildningsdepartementet, Högskoleverket och Vetenskapsrådet.

BRITTA COLLBERG

FOTNOT: Eva Kärfve har som LUM tidigare berättat ifrågasatt Christopher Gillbergs forskning till grund för diagnosen damp. Kammarrätten gav henne rätt att granska forskningsmaterialet, men göteborgsforskarna vägrade att lämna ut materialet. Till slut totalförstördes det av tre kolleger till Gillberg.

Annons

Annons

5 nov:

Erik Lind i fysik: "Tunneling based electronic devices". Kl 13.15 i hörsal B, Fysiska institutionen, Lund.

11 nov:

Agneta Abrahamsson i folkhälsovetenskap: "Addressing smoking during pregnancy. The challenge to

Myller av liv i Öresunds djup

Finns det liv i Öresund?

Det är svårt att tro det. Men man har försäkrat mig om att vi ska besöka Öresunds korallrev. För min inre blick ser jag fantastiska färgspråkande undervattensformationer som kryllar av liv. Det går inte att få ihop detta med den bild av döda nedskräpade bottenar som frammanas av miljödebattörerna.

Jag befinner mig ombord på Sabella med en grupp blivande marinbiologer. Vi är på väg mot Knähaken, ett naturskyddat marint område med den mest osannolika belägenhet man kan tänka sig: utanför Kemiras anläggningar söder om Helsingborg.

Det är en kylig oktobermorgon med svag vind och strålande solsken. Sabella lägger ut från Norra Hamnens marina. Den är utrustad för marinbiologiska undersökningar och används av såväl Campus Helsingborg som av Helsingborgs kommun. För 15 år sedan hette båten Carolina och var forskningsfartyg åt de marinbiologer som då fanns på Ekologiska institutionen i Lund.

Ombord finns tio studenter som just börjat sin första termin på den marinbiologiska inriktningen vid Campus Helsingborg och nu ska göra sina första provtagningar på vatten och bottenfauna. Med sig har de sin lärare Lena Svensson från Campus och Lena Börjesson från miljökontoret vid Helsingborgs kommun där hon arbetar med det kommunala kustkontrollprogrammet.

Medan en grupp tar vattenprov i fören får resten en föreläsning om Smith-McIntyres klassiska huggare. Denna grävskopeliknande käft har använts i hundra år och ska nu åter sätta tänderna i Öresunds mjukbottenar. Det är där – nedgrävda i sand och lera – många av livsformerna finns.

Upp kommer en jättelik blåsvart lerklump. Man får en känsla av dess tyngd när den vräks ner i ett stort såll som ställts upp på däck.

– Känner ni lukten av svavelväte? frågar Lena Börjesson.

Det gör vi. ►

Annons

► – Det är tecken på att det råder syrebrist på botten. Då bildas svavelväte vid nedbrytningen av organiskt material.

Mina föreställningar om Öresund är bekräftade. Jag längtar bort från dessa iskalla svarta djup, vill helst simma i det solglittrande klorofyllhavet på torra land. Under trycket från en vattenstråle börjar leran upplösas och sjöborrar, ormsstjärnor, snäckor och musslor framträder – det är rätt många tomma skal.

– Studenterna brukar bli som förlamade första gången, berättar Lena Svensson. Vad är det här för gegga? undrar man. Vad ska vi ta oss till med den? Sedan kommer de underfund med hur mycket det finns att upptäcka i ett enda prov och då släpper förlamningen.

Den har redan släppt. Den ena slemklumpen efter den andra läggs i sprit. Olika grupper samlar material till sina första projektarbeten.

– Vi tillhör rovdjursgruppen, förkunnar två väna blondiner.

Stryktålig ficka av liv

Sabella skjuter fart söderut mot Knähaken.

Området ligger i Öresunds djupvattenränna och var känt för sitt rika djurliv redan för ett sekel sedan. Det ligger strax utanför Kemira f.d. Boliden Kemi. Därifrån släpptes organiska lösningsmedel ut och man tippade också gips i havet. En konsult hade försäkrat att gipset skulle lösas upp av havsvattnet men så skedde inte.

Det märkliga är att Knähaken överlevde denna behandling, åtminstone i sina centrala delar.

Det räddades av de speciella strömförhållanden som råder i området. När man för hundra år sedan tog ett bottenprov från Knähaken kunde man på en kvadratmeter räkna 150 arter! När samma prov gjordes om 1979 fick man nästan samma resultat. Senare provtagningar har gjorts med en annan teknik som försvårar jämförelser; men faunan fortsätter att frodas, och man upptäcker t.o.m. nya arter i området.

Musselbank

Korallrev? Möjligen i så måtto att det finns koralldjur här som är med och bildar ett intrikat ekologiskt samhälle. Men egentligen är Knähaken en stor musselbank av *Modiolus modiolus*, den stora hästmusslan. Botten sluttar och nedfallande plankton sedimenteras inte utan glider neråt och förs bort av strömmen. Botten är hård klippbotten vid vilken musslor och andra djur har fäst

sig och bildat en sekundär botten för nya generationer av djur.

Det är 30 meter djupt här och strömmen över botten är kraftig. Förhållandena därnere skiljer sig mycket från de som råder i ytvattnet. Två hav – Östersjön och Kattegatt – möts i Öresund och bildar två strömskikt; det djupare har betydligt högre salthalt.

Här ska det inte huggas utan skrapas. Sållet fylls med ny blåsvart geggla men man ser direkt att det är fler levande organismer i det här provet och en större mångfald. Förutom arter vi redan har sett finns här även hästmusslor, rörmaskar, krabbor, eremitkräftor, sjöstjärnor, andra arter av ormstjärnor, mjukkorallen dödmanshand m.m. Inget färggrant ”korallrev” men mycket rikt på liv.

Aliens på havets botten

Hästmusslorna är basen i detta ekologiska samhälle. I skrymslana mellan musslorna lever ormstjärnan *Ophiopholis acuelata*. Den är tecknad med ett karakteristiskt mönster på armarna och har fem könsorgan. På undersidan har den en kraftig käkapparat som kallas ”Aristoteles lykta”.

– Titta, en *alien*... ser dom ut så hela livet? undrar en student och håller upp något som ser ut som en fet hoprullad larv.

– Ja. Den brukar kallas för ”den lilla prinskorven”, säger Lena Börjesson.

Mest ”alien” i mina ögon är dock dödmanshand som växer fastsittande på andra organismer på stenar i musselbanken. Den ser verkligen ut som en hand, en vårtig, uppsvälld rödgul näve. Ett koralldjur, försäkrar man mig, men som inte lämnar efter sig några rev. Den tillhör nämligen mjukkorallerna som saknar kalkskelett.

Vi beundrar också en nakensnäcka, en mollusk stor nog att fylla en handflata. Hur överlever den utan skal?

– Den avsondrar ett gift och får därför vara i fred, berättar Lena Svensson. Den kan faktiskt utnyttja nässeldjurens försvar. Den äter nässeldjur, men nässelcellerna passerar genom matsmältningsorganet utan att utlösas. De lägger sig i celler på kroppsytan och är fullt aktiva där.

Sabella vänder åter stäven mot Norra Hamnen. Dags att sortera intrycken. Finns det liv på Mars? Det vet jag inte. Men jag vet med säkerhet att det finns liv i Öresund.

TEXT: GÖRAN FRANKEL
FOTO: KENNET RUONA

Havet suger. Det smakar bra med lite fika i Sabellas kabuss.

Koralldjuret dödmanshand bildar inte några rev eftersom det saknar kalkskelett.

Bottenprov från Knåhaken. Artrikedomen är stor, i synnerhet om man jämför med andra delar av Öresund.

Lena Börjesson arbetar med det kommunala kustkontrollprogrammet i Helsingborg.

Lena Svensson är lärare i marinbiologi vid Campus Helsingborg.

Virtuellt labb

där fantasin sätter gränserna

Överst: Roy Davies i full VR-utstyr. Ovan: LUM:s reporter klämmer på en virtuell tuta.

Den som inte har tillgång till det verkliga Lundagård kan ta sig en (flyg-)tur i en simulerad modell av parken. FOTO: KENNET RUONA.

Mitt i det stora laboratoriet i Designcentrums källare står en bilsimulator med skärm, säten och bilkaross. I ett hörn står en anordning med en sorts gå-sele för vuxna som ska ge en bättre känsla av att gå runt i en virtuell miljö. Andra delar av lokalen rymmer annan utrustning, bland annat ett bord fullt av specialglasögon och ett podium omgivet av tre stora skärmar.

Jag tar på mig ett par av de speciella Virtual Reality-glasögonen och kliver upp på podiet försedd med ett pekverktyg som liknar joysticken i ett dataspel. RE-FLEX-laboratoriets huvudman, Roy Davies, sätter igång programmet, och jag befinner mig plötsligt mitt i Lundagård. Träden ser lite skissartade ut men husen är omisskännliga: här är Domkyrkan, där är SDS-hörnan, och vänder jag mig om kommer jag till Lundagårdshuset och AF.

Fast jag måste försöka att inte vända mig för fort – det är lätt att bli yr i huvudet av de tvåra kasten och snabba åkningarna i Lundagårdsmiljön. Ännu mer svindlande känns det när jag höjer pekverktyget och svävar upp i luften: plötsligt får jag råkornas fågelperspektiv över trädtoppar, hustak och kyrktorn.

Att röra sig i en datorkonstruerad miljö med hjälp av specialglasögon och pekverktyg eller hjälm och datahandske är kanske vad de flesta förknippar med VR, virtual reality. Men för Roy Davies står begreppet för ”visualisering och simulering”, som har en mycket vidare betydelse.

– VR måste inte kräva speciell utrustning. Dagens PC-datorer är så kraftfulla att de klarar många sådana uppgifter – ett dataspel i en tredimensionell miljö är ju ett exempel på virtual reality, säger Roy Davies. Han är ursprungligen datavetare från Nya Zeeland och kallar sig själv för ”en datatekniker som förstår att det finns användare som inte är det”.

Som motpol till den avancerade VR-typen med

hjälm och datahandske nämner Roy en simulering som laboratoriet utvecklat för arbetsterapeuterna på Orupssjukhuset. Det är en simulerad bankomat som används för att träna hjärnskadade patienter. Dataprogrammet har installerats i en vanlig PC, där patienterna genom att peka på skärmen simulerar de moment som ingår i att ta ut pengar från en bankomat.

Den "haptiska pennan" kan också användas i vård-sammanhang, både för att träna patienter med olika handikapp och för att träna sjukvårdspersonalen i t.ex. att ta blodprov. Ordet "haptisk" har med tryck och beröring att göra, så blodprovsexemplet handlar om att lära sig "känna" skillnaden mellan muskelvävnad och blodåder.

När jag satt mig vid den haptiska apparaten håller jag det pennlika verktyget i handen under en skärm. Samtidigt projiceras bilden av en mobiltelefon och en gummituta på skärmen. "Pennan" syns också på skärmen, och när jag för pennspetsen över mobiltelefonens knappar känns det verkligen som att känna på små fyrkantiga upphöjningar. I själva verket petar jag ju runt i tomma intet under skärmen, men det är nästan omöjligt att begripa. Och när jag låter pennan trycka mot biltutans gummiboll på skärmen känns den verkligen gummiaktigt sviktande för mina fingrar, samtidigt som högtalarna ger ifrån sig ett trovärdigt tut-ljud.

Inte bara lekstuga

För den tillfällige besökaren är RE-FLEX, även kallat Flexible Reality Centre, som en stor lekstuga för vuxna. Men egentligen handlar det ju om allt annat än lek. Här pågår kurser, projektarbeten och utvecklingsuppdrag för omvärlden.

– RE-FLEX är en gemensam resurs för hela Lunds universitet. Vi vill till exempel vara tillgängliga för studenter som vill göra projektarbeten, som de designstudenter som just nu arbetar med sittriktigare bilstolar. Vi har också samarbetsprojekt med museer, kommuner, sjukvårdsorganisationer och företag. I det senare fallet rör det sig ofta om små och medelstora företag som inte själva kan skaffa sig den här sortens utrustning, säger Roy Davies.

Hans mål är att laboratoriet ska vara hundra procentigt fullbokat hela tiden. Just nu är bokningsgraden 50–60 procent under terminerna, så man har utrymme för fler åtaganden.

RE-FLEX har redan många kontakter både inom och utom universitetet och inom och utom Sverige. Kanske blir det ännu fler efter VRForum2004, ett nationellt möte den 15–17 november som laboratoriet är värd för. Temat är regional utveckling, dvs. hur VR-tekniken kan användas för att stödja små och stora utvecklingsprojekt i en region. Det kan gälla bland annat arkitektur (se vidstående artiklar i LUM), telemedicin, trafikplanering, distansarbete och museiutställningar. Som reklamen brukar säga, "bara fantasin sätter gränserna"...

INGELA BJÖRCK

Mer om laboratoriet finns på www.reflex.lth.se/reflex/

Filmen om CRC visar de två renoverade äldre byggnaderna och de tre nya byggnaderna som utgör det nya komplexet, sammanhållet av ett inglasat entréorg och en inomhusgata.

Simulerad miljö skapar intresse för forskningscenter

Ett av de projekt som pågått vid RE-FLEX-laboratoriet handlar om CRC, Clinical Research Centre, som universitetet och Region Skåne håller på att bygga på UMAS-området i Malmö. Målet har varit att utveckla en film som kan visas för tilltänkta hyresgäster och dito donatorer som vill bidra till bygget.

CRC ska bli universitetets flaggskepp i Malmö, en motsvarighet till BMC i Lund men mindre inriktat på grundforskning än på klinisk forskning. Här ska broar byggas mellan vård och forskning, så att nya rön så fort som möjligt kan tillämpas i vården medan frågor som uppstått i den kliniska vardagen snabbt ska kunna "beforskas" i laboratorierna.

De stora folksjukdomarna åderförfettning, diabetes och fetma blir några av huvudområdena inom CRC. Här finns också redan internationellt framstående forskning i Malmö. Epidemiologi och biobanker är andra starka Malmö-områden som CRC kommer att kunna utnyttja.

RE-FLEX-laboratoriets film om CRC visar de två renoverade äldre byggnaderna och de tre nya byggnaderna som utgör det nya komplexet, sammanhållet av ett inglasat entréorg och en inomhusgata. Filmen gör snabba panoreringar runt byggnaderna utomhus och besöker kafé, bibliotek, aula, laboratorier och kontorsrum inomhus.

Anna Bengtsson och Hans Johansson, som gjort filmen, fick flera tusen ritningar av arkitekterna att ►

► utgå från. Att välja ut det som passade för att utgöra underlag för filmen var en stor uppgift i sig. Sedan fick de bit för bit bygga upp modellerna i datorn, ett arbete där varje femsekunderssekvens kunde ta timmar att tillverka.

– Till inredningen har vi ibland utnyttjat färdiga modeller av möbler och personer, som utvecklats just för att användas vid visualiseringar av arkitektur. Men en del har vi gjort själva, säger Anna Bengtsson. Hon har till exempel själv ”tillverkat” laborieborden med utgångspunkt från ett studiebesök i ett labb på BMC.

Filmen är inte tänkt att vara realistisk in i minsta detalj. Dels hade det blivit ett alldeles för omfattande arbete, dels har en del detaljer i ritningarna redan ändrats under resans gång. Målet är snarare att ge en allmän men ändå verklighetstrogen bild av hur CRC kommer att te sig.

Fundraising

Anna Bengtsson och Hans Johansson har tidigare gjort en CD med text och bilder om CRC, som visats på biotech-mässor i San Francisco och Köpenhamn. Den nya filmen kan användas i sådana sammanhang, men också i samband med den pågående fundraisingkampanjen för CRC. Meningen är att projektledaren **Hugh Connell** från Medicinska fakulteten samt fundraisern **Carina Skoglund** ska visa den för privatpersoner, företag och stiftelser som kan vilja bidra till CRC-projektet. En tredimensionell simulering är mer engagerande än stillbilder och arkitekturritningar, menar man.

Filmen kommer också att visas för tilltänkta ”invånare” i CRC. Den är alltför datatung för att kunna läggas ut på Internet, men annan information om CRC finns där på sidan www.medfak.lu.se/crc.

INGELA BJÖRCK

FAKTA OM CRC:

- Bygget ska stå färdigt år 2006. CRC-komplexet ligger mitt emot Wallenberglaboratoriet och gränsar på andra sidan till Pildammsvägen utanför sjukhusområdet.
- Det omfattar 26 000 kvadratmeter i fem byggnader – två renoverade hus från 30-talet och tre nybyggen.
- CRC ska rymma omkring 40 forskargrupper med över 400 seniora forskare, doktorander och teknisk/administrativ personal, samt 400 studenter inom grundutbildningen. Dessutom ska det finnas plats för 800 besökare.
- De forskningsområden som prioriterats är endokrinologi, funktionell genetik, kirurgi, tumörbiologi, koagulation, kärlsjukdomar, onkologi och ortopedi.
- Hela CRC-projektet beräknas kosta 484 miljoner kronor för byggnaderna och 90 miljoner kronor för inventarierna.

Byggidéer testas i blandmiljö

På det stora bordet står en lång rad hus av byggklossar. Hustaken har små silverfärgade bollar på sig, som en sorts felplacerade julgranspyrdnader. Men det är varken julfirande eller dagislek det handlar om här, utan ett nytt redskap för arkitekter och stadsplanerare.

En stor skärm bakom bordet med klossarna visar en datorbild av ett stadslandskap. Det tar ett tag innan jag känner igen den: jo, här är ju samma husuppställning som bland klossarna på bordet! Skillnaden är att de vita klosshusen på datorbilden omges av annan bebyggelse som är betydligt mer detaljerad och realistiskt återgiven, nästan som på ett foto.

Och klossarnas omgivning är faktiskt hämtad från foton. Det jag ser på skärmen i fullskalelaboratoriet på Avdelningen för byggnadsfunktionslära är en kombination av verklighet och datorbild, som kallas Mixed Reality. Meningen är att den här blandningen ska erbjuda ett effektivt nytt sätt att testa byggidéer på ett tidigt stadium, och minska risken för misrar som måste rättas till i efterhand.

Lätt att ändra

Här bland klossarna kan man nämligen pröva sig fram så mycket man vill. Om jag t.ex. tycker det verkar tråkigt med bara trevåningshus kan jag plocka bort en kloss från ett av husen och sätta den på ett annat, och vips ser jag på skärmen ett nytt enplansbygge bredvid ett fyrvåningshus.

Jag kan också se hur det ser ut om man bygger gårdar i stället för att låta husen ligga i rad – och jag kan faktiskt också låta ett hus flyga! Projektets ”tracking”-system använder ljus återkastat från takklossarnas silverbollar som koordinater för takens och husens placering i rummet. När jag lyfter ett hus för att flytta det tolkas rörelsen som att huset plötsligt kommit väldigt högt upp, och jag ser därför till min förvåning hur motsvarande hus på datorbilden svävar iväg högt över de andra byggnaderna.

Hela projektet började i Arkitekturhusets fullskalelaboratorium. Dess idé är att med pappskivor och frigitblock bygga upp modeller i full skala av

När man flyttar på husklossarna ändras bilden på skärmen. Projektets "tracking"-system använder ljus återkastat från tak-klossarnas silverbollar som koordinater för takens och husens placering i rummet.

t.ex. rum och arbetsplatser, som de tilltänkta användarna sedan kan få testa och förbättra.

– För lekmän ger fullskalemodeller mycket bättre möjligheter till delaktighet än ritningar. En arkitekturritning är begriplig för andra arkitekter, men oftast svår för vanliga människor att leva sig in i, säger **Elisabeth Dalholm Hornyánszky**. Hon och kollegan **Birgitta Rydberg Mitchell** har huvudansvaret för laboratoriet.

Storleken problem

Men fullskalelabbet har också sina begränsningar – storleken t.ex. Ett kök, en arbetsplats eller en lägenhet i full skala går bra, men man kan ju inte bygga upp ett helt bostadsområde på prov i papp och frigolit. Därför föddes tanken att kombinera fullskalelabbet konkreta, handfasta angreppssätt med Virtual Reality-tekniken och **Roy Davies** visualiseringskunskande.

Det projekt man börjat med gäller ett planerat bostadsområde i en skånsk kommun. Med hjälp av flygfoton och kartor har en modell av områdets omgivning byggts upp i datorn, så realistiskt att den som är bekant med staden lätt kan känna igen sig. Sedan är det bara att placera in klosshusen i datorbilden och genom att använda en "pekare" studera hur det tänkta bostadsområdet tar sig ut från olika håll.

En svart pappskiva (också försedd med de obligatoriska silverbollarna) symboliserar en parkerings-

plats. Andra symboler för t.ex. lekplatser och förråd kan lätt tillverkas efter behov.

– Vi har diskuterat om vi skulle göra datorbildens virtuella hus mer realistiska genom att "klä dem" med något fasadmateriell. Men det vore nog fel att låsa fantasin på ett så här tidigt stadium. Därför har de fått förbli vita lådor, förklarar Elisabeth Dalholm Hornyánszky.

Representanter för den berörda kommunen har varit på besök flera gånger, och forskarna har använt deras synpunkter när de utvecklat modellen. Samarbetet har varit givande för båda parter.

– Kommunens politiker och tjänstemän har haft lätt för att diskutera olika frågor med utgångspunkt från vår modell. Det är en stor fördel dels att den är så lättbegriplig, dels att alla själva kan göra ändringar bara genom att flytta runt husklossarna. Man behöver inte vänta på att något ska programmeras om i datorn, säger Birgitta Rydberg Mitchell.

Forskarna hoppas kunna få anslag för att vidareutveckla sin virtuella och fysiska "byggglåda", t.ex. för att mer i detalj kunna planera gårdar och enskilda hus. Tekniken att blanda fysiskt påtagliga modeller och datorritade bilder har stora möjligheter att förbättra samverkan både mellan olika yrkesgrupper och mellan fackfolk och användare.

INGELA BJÖRCK

Elisabeth Dalholm Hornyánszky.

Birgitta Rydberg Mitchell. FOTO: INGELA BJÖRCK (även ovan).

Annons

● Hallå!

...Björn Larsson, professor i romanska språk och skönlitterär författare, som just översatt Harry Martinsons Aniara till franska.

Hur kom du på idén till ett så krävande företag?

– Jag har alltid uppskattat Martinson. Han har varit något av en ouppnåelig förebild för mitt eget författarskap. Martinson är en tidlös författare på samma sätt som Strindberg – han har inga rynkor!

Men du har inte arbetat ensam?

– Nej, översättningen har jag gjort tillsammans med min franske översättare **Philippe Bouquet**, som översatt över hundra verk från svenska till franska. Vi hade tänkt ta fem år på oss, men sedan visade det sig att hundraårsjubileet av Martinsons födelse inföll år 2004. Så då fick vi skynda oss och göra det på två år i stället...

Hur går det till att göra en översättning?

– Vi gjorde först varsin översättning, och sedan tog Philippe det bästa i min översättning och förde över till sin. Efter det träffades vi och gick igenom versrad för versrad, och till sist finputsades allt genom ett års e-postande fram och tillbaka.

– Även om jag hållit på med franska i 30 år, så har jag hela tiden känt mig mycket ödmjuk inför den här uppgiften. Aniara är en så storslagen text med ett mångfasetterat språk att varje ord och varje nyans måste vara noga genomtänkt.

Verket innehåller ju många ord som Martinson hittat på själv, hur gjorde ni med dem?

– Somliga gick att använda direkt eller lätt förfranskade, som ”mima” och ”goldondre”. Andra översatte vi. Högkomikern Sandon blev till exempel ”l’arche-comedién Sandon” och Den stenstumt döve blev ”Le sourd muet-comme-la-pierre”. Men i somliga fall fick vi också hitta på helt nya ord på franska.

Du ska nu bli gästprofessor vid Sorbonne nouvelle-universitetet i Paris under vårterminen. Hur kommer det sig, och vad ska du göra där?

– De har varje år två gästprofessorer utifrån i fransk litteratur. Jag är den första skandinav, och jag gissar att de bad mig söka bland annat för att jag själv är författare.

– Som gästprofessor ska man ju inte göra det som fransmännen själva är bra på, vilket är de enskilda författarskapen. Men i Frankrike är man också indelad sekelmässigt – någon är 1800-talist, en annan är 1900-talist. Så specialiserade kan vi ju inte vara i Sverige, utan här omfattar man allt från medeltiden till nuet vilket jag hoppas kunna utnyttja som en fördel.

Kan du ge något exempel?

– Ja, jag har planerat en kurs på magisternivå som ska diskutera om det är någon mening med att läsa kärleksromaner! Där kommer vi att röra oss från Tristan och Isolde och till Marguerite Duras och andra nutida författare, vilket ger ett historiskt djup som franska litteraturstudier annars inte alltid har.

INGELA BJÖRCK

FOTO: BJÖRN NILSSON/HAGBLOM FOTO